

Dr. AHMET YAŞAR

İslâm Ceza Hukukunda

Îdâmı Gerektiren Suçlar

BEYAN

Dr. AHMET YAŞAR

1955 yılında Ağrı'nın Patnos ilçesi Eskikonak Köyünde doğdu. İlk tahsilini köyünde yaptı. Birkaç yıl özel Arapça ders aldıktan sonra, İmam-Hatip Okuluna kaydoldu.

1975'de buradan mezun oldu ve aynı yıl İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü'ne girdi. 1979'da Muşun Malazgirt ilçesine müftü olarak atandı. 1981'de Haseki Eğitim Merkezinde iki yıl ihtisas yaptıktan sonra İstanbul'un Silivri ilçesine müftü oldu.

1985'de Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Arapça okutmanı olarak göreve başladı; 1987'de Tefsir dalında Yüsek lisans yaparak bilim uzmanı oldu. 1994'de de İslâm Hukuku dalında doktor oldu. Ocak 1995 yılında İzmir İlahiyat Fakültesinde Öğretim Görevliliği kadrosuna atandı. Hâlen bu görevine devam etmektedir.

Temel İslâm Bilimleri dalında yaptığı Çalışmalar:

1.İslâm Borçlar Hukukuna Göre Satım Akdinde Ayıp Muhayyerliği ve Hukukî Sonuçları (Doktora Tezi)

2.Taberî Tefsirinin Nüzul Sebepleri Açısından İncelenmesi (Yük. Lisans Tezi)

3. Arapça'nın Temel Kuralları (Kitap, Anadolu Matba-ası, İzmir 1995).

4. İzmir İlahiyat Fakültesi Dergisi, Din Öğretimi dergisi ve Fidan Dergisinde, İlmî, dinî, ictimaî konularda bir çok makalesi yayımlanmıştır.

Baskı Cilt: Umut Matbaacılık
517 13 18
Eylül 1995

Dr. Ahmet Yaşar

İslam Ceza Hukuku' nda

İDAMI GEREKTİREN SUÇLAR

BEYAN YAYINLARI, 202

Ofset Hazırlık, Kapak: Bey 512 76 97

BEYAN YAYINLARI
Alayköşkü Cad. No:12 34410 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 512 76 97
Fax: 526 50 10

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, 7
Kısaltmalar, 10

I- CEZANIN TANIMI, HEDEFİ VE İLKELERİ
A. Tanımı, 1 B. Hedefi, 11 C. İlkeleri, 19

II- İDAMI GEREKTİREN SUÇLAR
A. Kasden Adam Öldürme, 24
B. Evlinin Zinası, 24
C. Dinden Dönme, 24
D. Hirabe (Yol Kesme), 25
E. Bağy (İsyan), 26

Birinci Bölüm
A. KASDEN ADAM ÖLDÜRME
1. Öldürmenin Tanımı, 29
2. Kur'ân ve Sünnetteki Yeri, 31
3. Kasden İnsan Öldürmenin Cezası Kısas, 36
   a) Kısasın Tanımı, 36
   b) Kısasın Tarihçesi, 36
   c) Kısasın Uygulanabilme Şartları, 44
      1) Kâtilde Bulunması Gereken Şartlar, 44
      2) Maktulde Bulunması Gereken Şartlar, 46
      3) Öldürme Fiilinde Bulunması Gereken Şartlar, 51
      4) Maktulun Velisinde Bulunması Gereken Şartlar, 52

İkinci Bölüm
B. EVLİNİN ZİNA ETMESİ
1. Zinanın Tanımı, 54
2. Zinanın Yasal Açıdan Ceza Gerektirici
Bir Suç Olup Olmaması, 56
a) Değişik Hukuk Sistemlerinde Zinanın
Suç Olup Olmaması, 57
b) İslâm Hukukunda Zinanın Ceza
Gerektirici Bir Suç Olup Olmaması, 63
3. Zina Suçunu Önleyici Tedbirler, 64
4. Zina Suçunun Cezası, 67
a) Celd ve Sürgün, 67
b) Recm, 72
1) Recm'i Savunanların Dayandıkları
Deliller, 73
2) Recm'i İnkâr Edenlerin Dayandıkları
Deliler, 77
5. Recm'in Uygulanabilmesinin Şartları, 85

Üçüncü Bölüm
C. DİNDEN DÖNME (İRTİDAD)
1. İrtidâd'ın Tanımı, 90
2. Dinden Dönmenin Cezası ve Bu Cezanın
Dayandığı Deliller, 92
3. Dinden Dönme Cezasının Uygulanabilmesinin
Şartları, 100
Sonuç, 105
BİBLİYOGRAFYA, 108
KARMA İNDEKS, 121

بسم الله الرّحمن الرّحيم

ÖNSÖZ

Bugün dünyanın birçok ülkesinde idam cezası hâlâ yürürlüktedir. Buna karşılık bazı ülkelerde idam cezasını kaldırma çabaları sürmekte ve bazılarında ise bu ceza, hukuken kaldırılmış bulunmaktadır.

Acaba İslâm Ceza Hukuku açısından durum nedir? İnsanların iki cihan saadetini hedefleyen İslâm Hukukunun idam cezasını öngörmesinin hikmetleri nelerdir? İdam cezasını gerektiren suçlar nelerdir? Gibi sık sık sorulan bazı soruların cevabını aramaya çalıştık.

Kur'ânı Kerim'de geçen[1] yol kesip isyana dalan bâğîler hakkındaki ölüm emri, mücerred bir yol kesme ve âsi olmaktan dolayı değil, bu suçlara adam öldürerek katılmalarından dolayıdır.

Bunların dışında kalan diğer suçlara gerektiğinde

1 Maide 5/33; Hucurat 49/9.

siyaset ve kamu yararı gibi gerekçelerle ölüm cezasının verilip verilemeyeceği tartışmalıdır. Bu konularda bir fikir birliği mevcut değildir.

Hz. Peygamber'in aşağıda belirteceğimiz üç sebep dışında ölüm cezasını uygulattığı ile ilgili bazı rivayetlere gelince;[2] bunların büyük bir kısmı sakındırma amacı gütmektedir ve bu rivayetlerin bir kısmı da birçok alim tarafından sahih görülmemektedir. Özellikle hayvanlarla temas konusundaki من اتى بهيمة فاقتلوه واقتلوا البهيمة *"Kim bir hayvana cinsel temasta bulunursa onu da hayvanı da öldürünüz!"* hadisi sahih görülmemiştir.[3]

Bu nedenlerden dolayı araştırmamızda idamı gerektiren üç temel suç sayılan: kasden adam öldürme, evlinin zinası, dinden dönme suçları üzerinde durmaya çalıştık.

Çalışmamızı özellikle İslâm hukuk ekolleri arasında yeri geldikçe, İslâm ceza hukuku ile bugünkü Türk ceza hukuku arasında mukayeseler yaparak

---

2 Ebu Davud, **Hudud**, 2, 20, 29, 30, 37; Şevkânî **Neylü'l-Evtar**, VII, 130, 133, 165-166, 199-200, 213-214.

3 Bkz. İbn Kudame, **el-Muğni**, X, 163; Ramli, **Nihayetü'l- Muhtac**, VII, 405; 'Udeh, **et-Teşriu'l-Cinaiyyü'l-İslâmî**, II, 255.

yürütmeye çalıştık, diğer bazı hukuk sistemlerine de zaman zaman atıflarda bulunduk. Böylece konuyu mukayeseli hukuk açısından daha yararlı hale getirmeye çalıştık.

Çalışmak bizden, tevfik Allah'tan.

Dr. Ahmet YAŞAR
28.3.1995
İZMİR

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.e. ve y.	adı geçen eser ve yer
Çev	çeviren.
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
ty.	tarihi yok.
yy.	baskı yeri yok
bkz.	bakınız
a.g.md.	adı geçen madde
vd	ve devamı.
T.C.K.	Türk Ceza Kanunu
Y.C.D.	Yargıtay Ceza Dairesi
E.	esas
K.	karar

GİRİŞ

I- CEZANIN TANIMI, HEDEFİ VE İLKELERİ

A.Tanımı :

İslâm hukukunda "**el-'Ukube**" terimiyle anılan ceza, kanun koyucunun emrini çiğneyene karşı toplumun menfaatı için öngörülen ceza diye tanımlanmaktadır.[4]

Ceza, iyi veya kötü "karşılık" anlamına gelir. 'Ukubet kelimesi karşılığı olan ceza, kötü karşılığı ifade etmektedir.[5]

B.Hedefi:

---

4 Udeh, Abdulkadir, **et-Teşri'**, Kahire 1963, I, 609; farklı mezheplerin tanımları için bkz. Tarablusî, Ali b. Halil, **Mu'inü'l-Hükkâm**, 1973 baskısı, s.194-195; Buharî, **Keşfü'l-Esrâr**, Beyrut 1974, II, 357; Karafî, **el-Furuk**, Mısır 1893, II, 211; Maverdî, **el-Ahkâmu's-Sultaniyye**, Mısır 1966 221; İbn Teymiye, **es-Siyasetü'ş-Şeriyye fî İslahi'r-Ravî ve'r-Ra'iyye**, Beyrut 1966, 123-124.

5 Akşit, M. Cevat, **İslâm Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları**, İstanbul,1976, 51.

İslâm ceza hukukunun hedef ve ilkelerine değinmeden önce, ilk, orta ve yeni çağda cezaların uygulanış biçiminden bahsetmekte fayda vardır.

İnsanın sadece biyolojik bir varlık olmadığı, her insanda insan haysiyetinin var olduğu, insan vakarına inanarak onu korumak gerektiği, ne olursa olsun insanı, -suçlu da olsa- yüce bir varlık olarak görmek gerektiği, batıda oldukça çok geç anlaşılabilmiştir. İlk çağlarda cezalar, tamamen keyfiydi. Kuvvetli zayıfı ezerek öc alıyordu. Meselâ eski Roma'da, kuvvetliler, istedikleri şahısları suçlu ilân edip cezalandırabiliyorlardı.[6] Romalılar, kur'a çekerek ölüm cezası veriyorlardı. İki adamın karşılıklı olarak birbirini öldürmelerinden, çarmıha gerilerek can verenin ve vahşi hayvanlara parçalattırılanların figanlarından zevk alırlardı.[7] Eski Yunan ve Romalılarda suçluların çocukları da cezalandırılırdı.[8]

Ortaçağda durum pek de farklı değildi. Hükümetin başında bulunanlar, kendilerini Allah'ın temsilcisi sayarlardı. Suçlular ağır işkenceler altında

---

6 Aral, Sadri Maksudi, **Umumî Hukuk Tarihi**, ikinci bası, İstanbul 1944, s. 286.

7 Rousselet, Marcel, **Adalet Tarihi**, çev. Adnan Cemgil, İstanbul 1963, s. 10, 22; Akşit, a.g.e., 6.

8 Rousselet, a.g.e., 9.

cezalandırılırlarken, aynı zamanda belâların def'ine katkıda bulunmuş olurlardı. Engizisyon mahkemelerinin yaptıkları işkenceler hep aynı zihniyetin eseridir.[9]

Yeniçağda, insanların başındaki Allah'ın vekilleri, özellikle inançlara karşı davrananları, hamama gidenleri, başka dil konuşanları, diri diri ateşe atarak cezalandırırlardı.[10]

Fransa'da cezaların tek gayesi suçlunun sindirilmesi, yaptığının keffaretini ödemesiydi. Kanunda cezalar tayin edilmediği için yargıç dilediği cezayı veriyordu. Cezalar, mahkumun tekerleğe gerilmesi, çuvala konup suda boğulması, yakılma, kaynar suya daldırma, diri diri gömme, kolları ve bacakları dört beygire bağlayıp ayırma v.b. gibi ayrı ayrı şekillerde halka uygulanırdı.[11]

İngiltere'de cezalardaki nisbetsizlik hemen hemen aynı idi, basit bir suçtan dolayı ölüm cezası verilirdi.[12]

9 Taner, M. Tahir, **Ceza Hukuku, Umumî Kısım**, İstanbul, 1949, s. 21.

10 Hunke, Sigrid, **Avrupanın Üzerine Doğan İslâm Güneşi**, çev. Servet Sezgin, İstanbul 1972, s. 468.

11 Rousselet, a.g.e., 51; Akşit, a.g.e., 7.

12 Taner, a.g.e., 22.

Sonunda Avrupa'da yoğun kanunlaştırma hareketleri doğdu. 1767'de Rusya, 1787'de Avusturya, 1791'de, Fransa'da ceza kanunları yapıldı. Hepsinde cezalarda şiddet bertaraf edildi, itidal hakim kılındı, ferdi hürriyete önem verildi ve işkence kaldırıldı.[13]

İslâm ceza hukukunun hedef ve ilkelerine gelince, herşeyden önce, İslâm ceza hukukunda cezalandırma yetkisinin, Kur'an ifadesiyle Ulü'l-emr denen devlet reisi veya vekiline aittir.[14] Şahsî öc alma, yasaktır. Şahsî infaz yoktur.[15] Devlet başkanı veya vekili olan yargıçlar, naslarda belirtilen cezaları uygulamak zorundadırlar, tazir cezalarında ise, yetkilerini kullanırlar.

İslâm hukukunun hedefi, insanların durumunu düzeltmek onları kötülükten koruyarak uzaklaştırmak, cahillikten, sapıklıktan kurtarıp, doğruya iletmek ve yaratıcısına itaate sevketmektir.[16] İslâm hukuku bu gayesini gerçekleştirmek için insanların dînî

13 Dönmezer Sülhi-Erman Sahir, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, ikinci bası, İstanbul 1961, I, 67; Akşit, a.g.c., 9

14 Kâsânî, **Bedâi'u's-Sanai'**, Lübnan 1974, VII, 57.

15 Kurtubî, **el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Kahire 1967, II, 256.

16 'Udeh, a.g.e., I, 609.

şuurlarından yararlanarak sürekli ahiret gününü hatırlatır. Böylece insanların hataya düşmelerini önler ve iradeleriyle emir ve yasaklara uymalarını sağlar. Ancak herkesin inancı aynı derecede ve kuvvette olmadığından herkes için inançla hitabetmek, emir ve yasaklara uymayı sağlamaya yetmemektedir. Bu nedenle, dünyada cezalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir suçun işlenmesi, sadece Allah'a karşı itaatsizlik değil, aynı zamanda topluma karşı bir saldırı ve haksızlıktır. Nitekim Yüce Kur'ân, haksız yere bir kimseyi öldürenin bütün insanları öldürmüş gibi olacağını bildirmekle[17] suçun kamu oyunda ve vicdanlarda açtığı derin yaraya işaret etmiştir. Özellikle haddi gerektiren suçların hemen ifşa edilmemesinin istenmesi, ancak belli bir aleniyet kazandıktan sonra cezalandırılması yönüne gidilmesi, biraz da bu sebepledir. Cezalar, genelde suçlunun dünyada bir takım ferdi ve ictimaî, hakları ihlâl etmesinin karşılığıdır. Suçlunun bu davranışıyla aynı zamanda Allah'ın emrine de karşı gelmiş olması hususu, daha çok uhrevî cezanın alanına girmektedir.[18]

İslâm ceza siyasetinde, cezayı tayin eden Allah ve Peygamberi olduğundan cezadaki asıl maksadı, kesin bir

17 Maide 5/32.

18 Bardakoğlu, Ali, "Ceza" maddesi, DİA, İstanbul 1993.

şekilde belirlemek çok zordur. Bilemediğimiz daha nice hikmetler olabilir. Ancak bazı ayet ve hadislerden hareketle şunları söylemek mümkündür.

1- İslâm ceza hukukundan maksat, şefkat ve merhamettir. Yoksa gaye insanlara zulmetmek ya da onlardan intikam almak değildir. Bundan dolayıdır ki, Allah (c.c.) peygamberlerini insanlara şefkat ve merhametle yol göstersinler diye göndermiştir. Kur'ân'da Hz. Peygamber'e hitaben;

لست عليهم بمصيطر

"*(Habibim), sen onlar üzerinde zorba bir kişi değilsin*"[19]

وما ارسلناك الا رحمة للعالمين

"*Biz seni alemlere ancak rahmet için gönderdik (başka birşey için değil)*"[20] buyurulmaktadır.

2-Cezalar, toplum düzenini sağlamak içindir. Hukukçular bu konuda hemfikirdirler.[21]

Meselâ, kan davalarını ve insanların birbirlerinin

---

19 Gaşiye 88/22. Bkz. Beyzâvî.

20 Enbiya 21/107. Bkz. İbn Teymiye, a.g.e., 85.

21 Bkz. Serahsî, **Mebsut**, Beyrut 1978, X, 110; Kâsânî, a.g.e., VII, 33; Zeylaî, **Tebyinü'l-Hakâik**, Beyrut t.y., III, 163; İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Raik**, Beyrut t.y., V, 3; 'Udeh, a.g.e., I, 616.

hayatına kasdetmelerini önlemek için kısas önemli bir role sahiptir. Kur'ân-ı Kerim'de;

ولكم في القصاص حيوة يا اولى الالباب لعلكم تتقون

"Ey aklı selim sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır. Belki adam öldürmekten sakınırsınız."[22] buyurulması bu gerçeği ifade etmektedir.

Gerçekten kâtil, öldürünce, öldürüleceğine kesin olarak emin olduğu takdirde öldürmekten vazgeçer, böylece ne öldürür, ne de öldürülür. Bunu toplum açısından genelleştirirsek kısasın herkes için bir hayat olduğunu anlamakta zorluk çekmeyiz.[23] Arapların القتل انفى للقتل " *Öldürme, öldürmeyi ortadan kaldırır.*" anlamındaki sözleri de, bunu teyid etmektedir.[24]

Zina cezası, neseb karışıklığını, ırz ve namusu korumaya yöneliktir. Toplumun temel nüvesi olan aileyi korumak içindir. Ayrıca toplumu tehdit eden tehlikeli ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için zina cezası, büyük önem arzetmektedir.

Hırsızlık cezası malı korumak, mülkiyet ve

---

22 Bakara 2/179.

23 Serahsî, a.g.c., XXVI, 60; Kurtubî, a.g.e., II, 256; Molla Husrev, **Dureru'l-Hukkâm**, İstanbul 1976 (ofset), II, 89.

24 Cessas, **Ahkâmu'l-Kur'ân**, yy. ty., I, 159.

toplum düzenini sağlamak içindir. Malın korunması, toplumun düzenini korumanın bir gereğidir. Bu nedenle, İslâm hukukunda mülkiyet hakkı, mukaddestir.[25]

3- Cezalarda suçluyu ıslah gayesi vardır. Ceza suçlunun ahlakını güzelleştirir, onu uslandırmak, bir daha suç işlemeyecek şekilde ıslah etmek için uygulanır.[26]

4- Suça karşı ceza, mutlak adaletin gereği olan, keffarettir. Kaynağı ilâhî olan İslâm ceza hukukunda bazı İslâm hukukçularının[27] görüşüne aykırı olmakla birlikte, çoğunluğun kabul ettiğine göre, işlenen suçun dünyada verilen cezası, o suçun bir keffareti sayılmaktadır.[28] Bu nedenledir ki, suçlu bazı sahabiler, suçlu olarak ölmek istemediklerinden, Hz. Peygamber'e gelip suçlarını itiraf etmişlerdir.[29]

Bu görüşu savunanların dayandıkları hadislerden

---

25 İlgili hadisler için bkz. Buharî, **Meğazi**, 77; Müslim, **Kasame**, 30.

26 İbn Teymiye, a.g.e., 85.

27 Bkz. Merğinânî, **Hidaye**, yy. ty., II, 94; Zeylaî, a.g.e., III, 163.

28 Bacuri, **Haşiyetü'l-İkna' fi Halli Elfazi Ebi'ş-Şuca'**, Mısır 1343, II, 235.

29 Bkz. Buharî, **Muharibîn**, 21, 25; Ebu Davud, **Hudud**, 23; Aynî, **'Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buharî**, Beyrut, ty., XXIII, 291.

biri, şöyledir:

...ومن اصاب من ذلك شيئا فعوقب به فهو كفارته...

"Kim suçlardan birini işler de, onun cezasına çarptırılırsa, bu onun (günahın) keffaretidir." [30]

İbn Hacer el-Askalâni'ye göre, işlenen suç, Allah'ın hakkına dairse, görülen ceza, keffaret olur. Kul hakkı bunun dışında tutulmuştur.[31]

C. İlkeleri

İslâm hukukunda cezaların maksad ve hedeflerini özetledikten sonra cezalandırmanın bazı ilkeleri üzerinde durmakta fayda vardır. Bunlar, kanunîlik, şahsîlik, genellik, suç-ceza dengesi, adalet ve hakkaniyet gibi esaslardır.

1- Kanunîlik ilkesi;

İslâm ceza hukukunda nassa (kanuna) dayanmayan bir ceza şeklinden söz etmek mümkün değildir. Kısası, diyeti ve hadleri gerektiren suçların şari' tarafından açıkça ta'yin ve tesbit edilmesi, hakimin de bu cezalar

30 Buharî, **Hudud**, 8.

31 İbn Hacer, **Fethu'l-Barî**, Beyrut, ty., XII, 70; Ayrıca bkz. Aynî, a.g.e., XXIII, 273-274; Şelebî, **Haşiye 'ala't-Tebyin**, Beyrut, ty., III, 163; Cezirî, **Kitabu'l-Fıkh 'ale'l-Mezahibi'l-Erbea**, Mısır, ty., V, 132, 133.

çerçevesinin dışına çıkmaması cezalandırmada keyfiliği önlemekte, kanuniliği ve hukukun üstünlüğünü sağlamaktadır.[32]

2- Şahsîlik ilkesi;

Kur'an'da herkesin yaptığının kendisine te'sir ettiği ve hiç bir mükellefin başkasının işlediği suçtan sorumlu olmayacağı şeklinde farklı vesilelerle tekrar edilmiştir.[33]

Hz. Peygamber de, babanın suçundan evladı, evladın suçundan babayı sorumlu tutmamıştır.[34]

Ancak İslâm hukukunda "**Akile**"[35] ve "**Kasame**"[36] müesseseleri, belli bir amaca yönelik olarak

---

32 Bardakoğlu, Ali, a.g.md.,DİA., İstanbul 1993.

33 En'am 6/164; Fatır 35/18; Necm 53/38-39.

34 Ebu Davud, **Diyet**, 2; İbn Mace, **Diyet**, 23, 26.

35 Diyeti üstlenip ödeyen akraba (asaba), aşiret, ehli divan vs. dir. Bunlar, kendi fertlerinden birinin kast şüphesi veya hata suretiyle yaptığı cinayetin diyetini veya "ğurre" denilen miktarı vermekle mükelleftirler. Bilmen, **Kamus**, III, 7.

36 Kasame, yemin demektir. Hukukta bir mahallede faili mechul bir maktul bulunur, velisi onu o bölge halkının kasden yada hataen öldürdüğünü bir delil göstermeksizin iddia ederse, o bölge halkından elli kişiye öldürmediklerine ve katillini bilmediklerine dair yemin ettirir, sonrada o

şahsîlik ilkesinden istisna edilmiştir. Aslında her ikisinin de sadece ceza değil, aynı zamanda tazmin yönü de vardır. Kasame ve Akile'de diyet ödeme yükünün zayıf da olsa suç ve suçlu ile ilgisi bulunan belli bir zümreye dağıtılması bir yandan toplumda sosyal denetimin yerleşmesini sağlamakta öte yandan da maktulun kanının heder olması önlemektedir.[37]

Faili mechul cinayetlerin ortaya çıkmasında çok büyük rolü olan Akile ve Kasame müesseselerinin günümüzde de işletilmesinde büyük fayda vardır. İnsanlar, sorumlu tutuldukları takdirde, "bana ne, neme lazım" gibi sözlerle görevden kaçmayacakları gibi, faili mechul cinayetler işleyen insanlar da bu kadar rahat davranamayacaklardır.

3- Genellik ilkesi;

İslâm ceza hukukunda, herkes kanun demek olan nass karşısında eşittir. Hiçbir zümre ve şahsa dokunulmazlık veya ayrıcalık tanınmamıştır. Gerek

bölge halkının diyet vermelerine hükmedilir. Bu işleme kasame denir. Şayet, maktul bir adamın arabasında, yada hayvanının üzerinde, bulunursa, akilesine diyet ödetilir. Maktul evinde bulunursa, ev sahibine ve akilesine kasame uygulanır. Bkz. Mavsılî, **el-İhtiyâr**, (Babü'l-Kasame), 559-562 vd.

37 Akşit, a.g.e., 93 vd.

Kur'an'da[38] gerekse Hz. Peygamber'in tatbikatında bu durum açıkça görülmektedir.[39]

4- Suç-ceza dengesi ilkesi;

İslâm ceza hukukunda suç ile karşılığında verilecek ceza arasında makul bir dengenin varlığı dikkat çekmektedir. Cezalandırma asıl amaç değil, zarureten başvurulan bir çaredir. Bu sebeple cezalar, ancak zaruret ölçüsünde belirlenmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki

وجزاؤ سيئة سيئة مثلها

"Bir kötülüğün karşılığı ancak ona denk bir kötülüktür."[40] hükmü tecavüzlere sadece misliyle karşılık verilmesinin gereğine ve dolayısıyla suç-ceza dengesinin te'sisine işaret edilmektedir.[41]

5- Adalet ve Hakkaniyet ilkesi;

Kur'an ve sünnette belirlenen kısas ve had cezaları, işlendiği kesinleşen suçlar için verilmesi zorunlu olan, azaltma veya başka bir cezaya çevirme konuşunda hakime takdir yetkisinin verilmediği tek seçenekli cezalardır. Bu cezaların haksız yere verilmesi, telafisi imkansız yaralar açacağından ilgili naslar ve bu

---

38 Hucurat 49/13.

39 Buharî, **Hudud**,11; Ebu Davud, **Hudud**, 4; Müslim, **Kasame**, 5.

40 Şura 42/40.

41 Bkz. Bakara 2/194.

parelelde gelişen hukuk doktrini, suçların oluşmasında, ispatında cezayı düşüren sebepleri işletmede suçlu lehine titizlik göstermiş, şüphe ve tereddütten sanığın faydalanacağını genel bir ilke olarak benimsemiş, böylece cezalandırmada adaleti sağlamıştır. Hz. Peygamber'in;

ادرؤا الحدود عن المسلمين ما استطعتم فان كان له مخرج فخلوا
سبيله فإن الامام ان يخطئ في العفو خير من ان يخطئ في العقوبة

"Elinizden geldiği kadar müslümanlardan cezaları kaldırınız. Eğer onun için bir çıkar yol varsa hemen salıveriniz! Yetkilinin affetmede yanılması, cezalandırmada yanılmasından daha hayırlıdır." [42] anlamındaki hadisi, sanık lehine titizlik gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir.[43]

Kanunu bilmemenin mazeret sayılması, cezaî hüküm taşıyan nasların geçmişe şamil olmaması, herkesin aslen suçsuzluğunun ilke olarak kabul edilip, suç için belli ispat vasıta ve ölçüsünün istenmesi, suçluya işkence edilmesinin yasaklanması[44] cezalandırmada haksızlığı ve hakkın kötüye kullanılmasını önlemeyi hedeflemektedir.[45]

---

42 Tirmizî, **Hudud**, 2; Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, Mısır, 1961, 1964, VII, 118.

43 Bardakoğlu, a.g.md.,DİA.

44 Buharî, **Mezalim**, 30; Tirmizî, **Siyer**, 38.

İdamı gerektiren suçlar konusuna girmeden önce şunu hemen belirtmeliyiz ki, İslâm ceza hukukunda uygulamaya konması en zor ceza, idam cezasıdır. (İdamdan kastımız suçlunun boynuna ip takılarak asılması değil, ölümdür) Bu cezanın verilebilmesi, gerçekleşmesi son derecede zor olan bir takım şartların bulunmasına bağlıdır. Bir an için bu şartların gerçekleştiği farzedilse bile, ölüm cezasının verilebildiği suçların sayısının çok sınırlı olması ölüm cezasının kolay kolay verilemeyeceğini göstermektedir.

II- İDAMI GEREKTİREN SUÇLAR

İdam cezasını gerektiren suçlar şöyle özetlenebilir:

A. Kasden Adam Öldürme,

B. Evlinin Zinası,

C. Dinden Dönme,

D. Yol Kesıp İnsan Öldürme (Hirabe),

E. İsyan (Bağy)

Bu suçların ilk üçü şu hadiste dile getirilmiştir:

لا يحلّ دم امرإ مسلم يشهد ان لا اله الا الله واني رسول الله
الا احدى ثلا ثة نفر : النفس بالنفس ، الزاني ، و التارك
لدينه المفارق للجماعة

45 Ayrıntılı bilgi için bkz. Akşit, a.g.e., 83-112; Bardakoğlu, a.g.md.

"Allah'tan başka ilâh olmadığına benim Allah'ın Rasulü olduğuma şahitlik eden hiçbir müslümanın kanı(nı akıtmak, onu öldürmek) helâl olmaz, şu üç kişi hariç; (kasden) adam öldüren kişi, zina eden (evli), dinden dönüp (İslâm) cemaatından ayrılan kişi."[46]

Bu üç suçu, üç bölüm halinde ele alacağız, diğer iki suç üzerinde durmayacağımız için burada sadece merek edenlere bir fikir vermek için çok kısa bir malumat vermekle yetineceğiz.

D. Yol kesme (Hirabe) Suçu:

Bir kişinin, ya da bir grubun, silahlı veya silahsız zorla, kuvvet kullanarak meskun mahalde ya da başka bir yerde insanların yollarını kesip, mallarını ellerinden almak anlamına gelir.[47]

Bu suçun cezası Maide suresinin 33. âyetinde şöyle belirtilmektedir:

انما جزاؤ الذين يحاربون الله ورسوله ويسعون في الارض فسادا
ا ن يقتلوا او يصلبوا أو تقطع أيديهم وارجلهم من خلاف أو
ينفوا من الارض ذلك لهم خزي فى الدنيا ولهم فى الآخرة

46 Buharî, **Diyet**, 6; Ahmed b. Hanbel, I, 61, 63, 65; Dârimî, **Hudud**, 2.

47 Kâsânî, **Bedai'**, V, 91-92; Zeydan, **Buhus**, 403.

عذاب عظيم .

"Allah ve elçisiyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk yapmağa çalışanların cezası : (ya) öldürülmeleri, ya asılmaları, ya ellerinin, ayaklarının çapraz kesilmesi veya (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyada çekecekleri rezilliktir, ahirette ise onlara büyük azap vardır."

İslâm hukukçularının bir kısmına göre hakim âyette sayılan cezalardan birini verir, diğer bir kısmına göre ise suçun ağırlığına göre bu cezalardan biri uygulanır. Yani, yalnız adam öldürmüş olan öldürülür; hem adam öldürmüş, hem de mal gasbetmiş olan kimsenin elleri ve ayakları çapraz kesilir; sonra idam edilir, adam öldürmeyip sırf mal gasp etmiş olan kimsenin el ve ayağı çapraz kesilir. Yollarda halkı korkutan, fakat mal almayan kimse sürgün edilir. Sürgünden kasıt hapistir.[48]

E. İsyan (bağy) **Suçu:**

Bir şeyi bahane ederek ya da yanlış yorumlayarak belli bir güce sahip bir grubun âdil imama karşı baş kaldırıp isyan etmesidir

48 İbn Teymiye, **es-Siyase**, 82; Şirbinî, **Muğni'l-Muhtâc**, VIII, 228; Zeydan, **Buhus**, 403-406.

Asilerin cezalarının tatbiki ile ilgili farklı ictihadlar vardır, bunlara değinmeyeceğiz. Ancak şu kadarını belirtmeliyiz ki hukukçular asilerin idamla cezalandırılmalarını şu ayete dayandırmaktadırlar:

وان طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فأصلحوا بينهما فإن بغت
احداهما على الاخرى فقاتلوا التي تبغي حتى تفيء إلى
امر الله فإن فاءت فأصلحوا بينهما بالعدل وأقسطوا
إن الله يحب المقسطين

"Eğer inananlardan iki grup vuruşurlarsa, onların aralarını düzeltin, şayet biri ötekine saldırırsa Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla vuruşun (Allah'ın buyruğuna dönerse, artık adaletle onların arasını düzeltin ve daima âdil olun çünkü Allah âdil olanları sever." [49]

Asilerle savaşmak onların suçlarının cezasıdır. Bu, normal alışılagelmiş bir ceza tipine benzememekte ise de fukahâ onu bir had cezası olarak değerlendirmişlerdir. [50]

Bunların dışında kalan diğer suçlara gerektiğinde, siyaset, kamu yararı gibi gerekçelerle ölüm cezasının verilip verilemeyeceği hususu, tartışmalıdır, üzerinde durmayacağız. [51]

---

49 Hucurat 49/9

50 Bkz. **Zeydân**, Buhus, 402-405.

51 Bardakoğlu, a.g.md.

BİRİNCİ BÖLÜM

A. KASDEN ADAM ÖLDÜRME

1. Öldürmenin Tanımı:

Öldürme ya da katl; insanı öldüren davranış[52] ya da canın çıkmasına neden olan insan davranışı şeklinde, tanımlanmıştır.[53]

Hanefîlere göre[54] öldürme beş çeşittir; kasden öldürme, kasda benzer öldürme, hataen öldürme, hataen öldürmeye benzer öldürme ve öldürmeye sebebiyet. Şafiî ve Hanbelîler'e[55] göre, öldürme üç çeşittir; kasden, kasda benzer ve hataen öldürme. Malikîlerin[56] meşhur görüşüne göre; kasden, hataen öldürme olmak üzere iki türlü öldürme vardır.

---

52 Şirbinî, **Müğni'l-Muhtac**, Mısır 1958, IV, 3.

53 Serahsî, a.g.e., XXVI, 148; Kadızade, **Netaicü'l-Efkar** (Fethü'l-Kadir tekmilesi), IX, 137.

54 Kadızade, a.g.e., IX, 137.

55 Şirbinî, a.g.e., IV, 3; İbn Kudame, **el-Muğni**, Beyrut 1972, IX, 320.

56 Derdir, **eş-Şerhu'l-Kebir**, yy. ty., IV, 242.

Hanefîlere göre kasden öldürme, katilin kılıç, bıçak vb. bir silahla ya da iğne ile zehirleyerek öldürmesidir. Kamış, ağaç, taş gibi sivriltilmiş, insanı yaralayıp parçalayan şeylerle de meydana gelen öldürmeler kasden yapılan öldürmelerdir.[57]

Şafiî ve Hanbeliler'e göre, kasden öldürme, genelde öldürücü bir aletle düşmanca bir insana saldırıp ölümüne sebep olmaktır.[58]

Malikîlere göre ise, katilin doğrudan kesici bir alet, ya da ağır bir cisimle veyahut yakarak, boğarak, zehirleyerek veya aç-susuz bırakarak ölümünü kasdetmesidir. Bunu sadece işkence niyetiyle bir düşmanlık ya da kızma sonucu yapmış olması neticeyi değiştirmez.[59]

Kasden öldürmenin üç temel unsuru vardır: a) Maktulün, öldürülmesi yasak olan canlı bir insan olması, b) Öldürmenin katilin fiilinin sonucu olması, c) Katilin, ölümün meydana gelmesini kasdetmesi.[60]

---

57 Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletuh**, Dimaşk 1989, VI, 221.

58 Zuhaylî, a.g.e., VI, 222-223.

59 İbn Cüzcyy, **el-Kevaninü'l-Fıkhıyye**, Beyrut 1968, 344.

60 'Udeh, a.g.e., II, 12. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kâsânî,

2. Kur'an ve Sünnetteki Yeri,

Kur'anı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in sünnetinde kasden öldürmekle ilgili bir çok hüküm olduğunu görmekteyiz. Bu konudaki ayetler üç grupta toplanabilir. Bunlar; öldürmeyi yasaklayan, uhrevî cezayı ifade eden ve kısasla ilgili ayetlerdir.

a) Öldürmeyi yasaklayan ayetler:

Bu ayetler konusunda İbn Mesud'un şöyle bir ifadesi vardır: "Hz. Peygamberin, son olarak yaptığı vasiyetini görmek isteyenler şu ayetleri okusunlar!"[61]

قل تعالوا أتل ما حرّم ربكم عليكم الاّ تشركوا به شيئا
وبالوالدين احسانا ولا تقتلوا اولادكم من املاق نحن نرزقكم
واياهم ولاتقربوا الفواحش ما ظهر منها وما بطن ولا تقتلوا
النفس التي حرم الله الا بالحق ذلكم وصيكم به لعلكم
تعقلون

"De ki, gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin de onların da rızkını biz veririz; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar, Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki, düşünüp anlarsınız."[62]

---

a.g.e.,VII, 336; Şirbinî, a.g.e., IV, 8.

61 Şeltut, Mahmud, **el-İslâmu Akideten ve Şeria**, 342.

ولا تقتلوا اولادكم خشية املاق نحن نرزقهم واياكم
ان قتلهم كان خطا كبيرا

"Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek, gerçekten büyük bir suçtur."[63]

ولا تقتلوا النفس التي حرّم الله الاّ بالحقّ ومن قتل مظلوما
فقد جعلنا لوليه سلطانا فلا يسرف في القتل انه كان منصورا

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse, zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu veli de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır."[64]

Bütün semavî dinlerin kabul ettiği on emir arasında öldürmeme emri mevcuttur.[65]

b) Uhrevî cezayı ifade eden ayetler;

ومن يقتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فيها وغضب الله
عليه ولعنه واعد له عذابا عظيما.

"Kim bir mü'mini kasden öldürürse, cezası,

62 En'am 6/151.

63 İsra 17/31.

64 İsra 17/33.

65 Şeltut, a.g.e., 342.

içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, onu la'netlemiş ve onun için büyük bir azab hazırlamıştır."[66]

والذين لا يدعون مع الله إلهًا آخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحقّ ولا يزنون ومن يفعل ذلك يلق اثامًا

"Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahı(nın cezasını) bulur"[67]

يضاعف له العذاب يوم القيامة ويخلد فيه مهانا

"Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır"[68]

الأمن تاب وآمن وعمل صالحا فاولئك يبدل الله سيآتهم حسنات وكان الله غفورا رحيما

"Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir"[69]

Nisa suresinin 15. ayetini göz önünde bulunduran bazı ilim adamları katilin tevbesinin kabul

---

66 Nisa 4/93.

67 Furkan 25/68.

68 Furkan 25/69.

69 Furkan 25/70.

edilemeyeceğini ve onun ebedî olarak cehennemde kalacağını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerini destekleyen delilleri de ileri sürmüşlerdir.[70]

Ancak diğer bir grup ilim adamı, bu görüşü bazı delillere dayanarak reddetmiş ve kâtilin de tevbe ettiği takdirde tevbesinin kesin olarak kabul olacağını belirtmişlerdir. Tevbe etmeden ölecek olursa, işi Allah'a kalmış olur. Dilerse affeder, dilerse ebedî olmamak üzere cezalandırır. Çünkü ayetteki, خالدين ifadesi, uzun süre demektir. Kur'an-ı Kerim'de Allah, şirk koşanların dışında dilediğini bağışlayacağını belirtmiştir.[71] Ayrıca Allah'ın bağışlamasına kota koymak insanın yetkisinde değildir. O, dilediğini bağışlar.[72]

c) Kısasla ilgili ayetler,

ولا تقتلوا النفس التي حرّم الله الا بالحقّ ومن قتل مظلوما
فقد جعلنا لوليه سلطانا فلا يسرف في القتل
انه كان منصورا

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse, zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik.

70 Bkz. Şeltut, a.g.e., 343.

71 Nisa 4/116.

72 Ayrıntılı bilgi için bkz. Şeltut, a.g.e., 345-347; Zuhaylî, a.g.e., VI, 219.

Ancak bu veli de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır."[73]

يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم القصاص في القتلى الحر بالحر والعبد بالعبد والانثى بالانثى فمن عفي له من اخيه شيئ فاتباع بالمعروف واداء اليه باحسان ذلك تخفيف من ربكم ورحمة فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب اليم.

"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür) Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa, artık, (taraflar) hakkaniyete uymalı ve (öldüren) Ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir. Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim, bundan sonra haddi aşarsa, muhakkak onun için elem verici bir azap vardır". [74]

ولكم في القصاص حيوة يا اولى الالباب لعلكم تتقون.

Ey aklı selim sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır. Belki adam öldürmekten sakınırsınız"[75]

İslâm hukukunda kasden insan öldürmenin birden fazla cezası vardır, bunların bir kısmı aslî, bir kısmı tâbi cezalardır. Aslî cezalar, kısas, diyet, ta'zir ve keffarettir. Tâbi cezalar ise; iki tanedir, mirastan

---

73 İsra 17/33.

74 Bakara 2/178.

75 Bakara 2/179.

mahrumiyet, vasiyetten mahrumiyet.[76] Biz burada sadece kısas üzerinde duracağız.

3. Kasden İnsan Öldürmenin Cesası; Kısas,

a) Kısasın Tanımı:

Kısas, sözlükte, cinayette ödeşmek anlamına gelir,[77] hukukta ise, insanın hayatına ve vücut tamamiyetine karşı işlenen suçlara (cinayetlere) verilen bir ceza çeşididir. Yapılan bir şeyin aynısının yapılmasıdır.[78]

b) Kısasın Tarihçesi:

Gelmiş geçmiş bütün toplumlar, öldürmeyi en kötü bir davranış olarak görmüşlerdir. Çünkü, öldürme, insanın hayatına haksız olarak son vermedir. Ailelerin dağılması, çocukların yetim kalması, cemiyette emniyet ve güvenin kalmaması demektir.

* İlk insan toplumunda;

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Adem'in iki oğlunun

---

76 'Udeh, a.g.c., II, 113.

77 Mütercim 'Asım, **Kamus**, قصاص ,maddesi.

78 Cassas, a.g.c., I, 133; 'Udeh, a.g.c., II, 114.

gerçek kıssaları anlatılarak birinin diğerini öldürdüğünü, her ikisinin de, bu davranışın kötü olduğunu bildikleri için birinin mukabele etmediği, diğerinin de, sonunda pişman olduğu anlatılmaktadır.[79] Sonunda da şu ayete yer verilmektedir:

من اجل ذلك كتبنا علي بني اسرائيل انه من قتل
نفسا بغير نفس او فساد في الارض فكانما قتل الناس
جميعا ومن احياها فكانما احيا الناس جميعا ولقد جاءتهم
رسلنا بالبينات ثم ان كثيرا منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون.

"Bundan dolayı İsrail oğullarına şöyle yazmıştık: Kim bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış olur."[80]

* Tevrat'da

Tevrat, bütün öldürme çeşitlerinden bahseder, kısas gerektiren ve gerektirmeyen öldürmeden söz ederek onun Allah katında en büyük günah olduğunu bildirir.[81]

Bir ayette; "Bir adamı vuran, vurduğu ölürse, mutlaka öldürülecektir"[82] denmektedir, diğer bir ayette

79 Maide 5/27-31. Krş. **Kitabı Mukaddes**, Tekvin 4/1-16.

80 Maide 5/32.

81 Bkz. Çıkış 21/12-32; Tesniye 29/2 vd.

şöyle bir ifade vardır:

"Ve babasına, yahut anasına vuran mutlaka öldürülecektir."[83]

Bu ayetlerden de anlaşılıyor ki, Tevratta öldürmenin cezası öldürmektir. Affetmek haramdır.[84]

*** İncil'de ;**

İnsanların bir çoğu, Matta İncilinin şu ayetlerine dayanarak kısas hükmünün İncil'de benimsenmediğini söylemektedirler: "Göz yerine göz, diş yerine diş denildiğini işittiniz,[85] fakat ben size derim; kötüye karşı koma ve senin sağ yanağına kim vurursa, ona ötekini de çevir,[86] ve eğer biri seninle mahkemeye gidip senin gömleğini almak isterse, ona abanı da bırak[87] ve kim seni bir mil gitmeye zorlarsa, onunla iki mil git!"[88]

82 Tevrat, Çıkış 21/12.

83 Tevrat, Çıkış 21/16. Tevratta insana bir öküz toslayıp onu öldürürse, o öküz taşlanarak öldürülür ve eti de yenmez gibi garip hükümler de yer alır. Bkz.Çıkış 21/28-31.

84 Bkz. Şeltut, a.g.e., 332.

85 İncil, Matta 5/38.

86 İncil, Matta 5/39.

87 İncil, Matta 5/40.

Bazı müfessirler de hıristiyanlıkta katlin cezasının diyet olduğunu belirtmektedirler. Halbuki, Muhammed Abduh, ve Reşit Rıza gibi müfessirler, bu iddiaların Hz. İsanın incildeki sözlerine ters düştüğünü belirtmektedirler.[89]

Gerçekten Hz. İsa; "Ben Tevratı naksetmek için değil O'nu tamamlamak için geldim" demektedir. Hz. İsa'dan gelen bu rivayet doğrudur. Çünkü Kur'an-ı Kerim de bunu teyid etmektedir:

ومصدقًا لما بين يديّ من التورية ...

"Ben benden önce gelen Tevratı doğrulayıcı olarak... gönderildim." [90]

İncilin; "Kötüye karşı koma!..." sözü af ve müsamahayı tavsiye mahiyetinde olup, kısas hükmünün devamına mani değildir. Nitekim bu anlamda Kur'an-ı Kerim'de de bir çok ayet vardır.[91] Özellikle Hz. İsa'nın sözü ve Kur'an-ı Kerim'in Alu İmran suresinin 3/50. ayeti göz önüne alındığında İncil'de de kısasın benimsendiğini söyleyebiliriz.[92]

88 İncil, Matta 5/41.

89 Şeltut, a.g.e., 326.

90 Alu İmran 3/50.

91 Bkz. Fussilet 41/34.

92 Şeltut, a.g.e, 327.

* Roma Kanununda,

Eski Roma kanununda öldürmenin cezası olarak kısas vardır. Ancak bu herkese uygulanmazdı, suç işleyen, devlet görevlisi ya da eşraftan biriyse, öldürülmez, sürgün edilirdi; orta tabakadan biriyse, boynu vurulurdu; aşağı tabakadan biriyse, çarmıha gerilirdi. Daha sonra çarmıh yerine vahşi hayvanların önüne atılırdı. Sonra bu da dönüştürüldü.

Roma, Civitas haline gelince de kişilere karşı işlenen fiillerin başında adam öldürme gelmekteydi. Daha önce intikam niyetiyle verilen cezalar, ve diyetler lağvedildi. Artık kasden adam öldürmede suçu işleyene ölüm cezası verilirdi.[93]

* Araplarda,

Arapların da İslâm'dan önce başvurdukları bazı kıstasları bulunmaktaydı. Bunlardan biri, katilin öldürülmesi idi القتل انفى للقتل. *"öldürme, öldürmeyi yok eder"* şeklindeki sözleri meşhurdur. Ancak bunu bir kin ve öc alma duygusuyla söylerlerdi. Bu konuda

---

93. Şeltut, a.g.e., 327; Akdemir Süleyman, **Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması**, İzmir 1988, 50-51.

aşırıya giderek, bazen katilden başkasını öldürüyor, bir kişi yerine birçok kişi öldürüyorlardı; kadına karşı erkeği, köleye karşı hür insanı, hayvana karşı insanı öldürüyorlardı.[94]

Eğer öldürülen eşraftansa, öldürülenin yakınlarının istekleri bitmiyordu. Akla hayale gelmeyen şeyler isteyerek işi zorlaştırıyorlardı.[95]

* Bugünkü Türk Ceza Kanununda,

Türk Ceza kanunu kasden insan öldürmenin suçunu üçe ayırmaktadır; ağır hapis, müebbed ağır hapis ve idam.

"Her kim bir kimseyi kasden öldürürse 24 seneden 30 seneye kadar ağır hapis cezasına mahkum olur,"[96] Öldürülen kişi akraba ise, ya da zehirleme yoluyla öldürülürse, suçu işleyen müebbet ağır hapis cezasına mahkum olur.[97] Türk Ceza Kanununun 450.

94 Şeltut, a.g.e.,328; el-Kadı Abdulfettah, **Esbabu'n-Nuzul**, çev. Salih Akdemir, Ankara 1986, 28.

95 Bkz. Vahidî, **Esbabü'n-Nüzul**, 26; Kadı Abdulfettah, a.g.e., 28; Mevdudî, **Tefhimü'l-Kur'an**, çev: Muhammed H. Kayani ve arkadaşları, İstanbul 1986, I, 122-123. Krş. Şeltut, a.g.e., 328 ve tefsir kitapları Bakara 2/179.

96 TCK.m.448.

maddesinde sıralamış olduğu on bir şarttan birini taşıyorsa, öldürmenin cezası, idamdır. Meselâ öldürülen kişi, katilin usul ve furuundansa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden biriyse, devlet memuruysa, kasden yapılmışsa, cezası idamdır.[98]

Görülüyor ki, bahsi geçen bu hukuk sistemlerinde idam (kısas) cezası vardır ve gayesine uygun olarak veya olmayarak uygulanmıştır. Buna rağmen günümüzde bazı insanlar, kısasın ceza olarak uygulanamayacağını iddia etmektedirler[99] halbuki, suç-ceza eşitliği adaletin gereğidir ve toplumun kurtuluşu buradadır. suç-ceza eşitliği bulunmadığı zamanlarda, kanunların dinlenmediği ve suçların arttığı bir gerçektir. Ceza caydırıcılığını kaybettiği an, ceza olmaktan çıkmış demektir.

*** İslâm Hukukun'da,**

İslâm hukukunda her şeyde orta yol tercih edilmiştir. İnsan hayatını garanti edebilmek için kısası kabul etmiştir. Ancak ne Tevrattaki gibi, ifrata, ne de

97 TCK.m.449.

98 Gözübüyük, **Türk Ceza Kanunu Açılaması,** 4. bası, İstanbul, IV, 145-369.

99 İstanbolî, Mahmud "**Nazariyyetü'l-İ'dâmı Beyne'ş-Şerîati'l-İslâmiyye ve'l-Kevanini'l- Vadiyye**", el-Va'yü'l-İslâmî, sayı,92, Kuveyt 1972, s.32-42.

bir çoğunun anladığı manada incildeki tefrit'e düşmemiştir. Yukarıda geçtiği gibi Tevratta öldürmenin cezası sadece öldürmedir. Suçluyu affetmek caiz değildir. İncilde ise, bir çoğunun anlayışına göre, "Bir yanağına vurana, diğer yanağını çevireceksin"[100] ifadesinden kısasın olmadığı anlaşılıyor. Kur'an ise, orta yolu tercih etmiştir; kısası prensip olarak kabul etmiş,[101] ancak öldürülenin velilerine affetme hakkını da vermiştir.[102] Hatta bunu teşvik etmiş, sevdirmiştir.[103] Eski Roma hukukunda olduğu gibi, insanları çarmıha germeyi, ya da yırtıcı hayvanlara yem etmeyi reddetmiştir.[104]

Özet olarak İslâm ceza hukukunda, diğer ağır cezalarda olduğu gibi kısasta da cezanın mümkün olduğu kadar kaldırılması hedeflenmiştir. İnsan yaşamına tecavüzleri önlemek için kısas benimsenmiştir. Fakat hangi sebeple olursa olsun öldürülen kadar öldürenin de yaşamına değer verilmiştir. Bu amaçla kısası gerektiren suçlarda gerek kanunî unsurların tam olarak gerçekleşmesinde, gerek ispatta azami hassasiyet gösterilmiştir.

---

100 İncil, Katta 5/39.

101 Bkz. İsra 17/33; Bakara 2/178.

102 Aynı ayetler.

103 Şura 42/40; Bakara 2/237.

104 Şeltut, a.g.e., 327.

Diğer ağır cezalarda af ve sulh geçerli olmadığı halde, yaşam ve organlar üzerinde sonuçlar doğuran kısasta, bir de mağdurun isteğine bağlı olarak af ve sulh müesseseleri kabul edilmek suretiyle kısasın uygulanması ileri derecede sınırlandırılmış ve kısas cezası düşürülmüştür.[105]

c) Kısasın Uygulanabilme Şartları ;

Hukukiliği Kuran,[106] Sünnet[107] icma ve akli delille sabit olan kısasın uygulanabilmesi için bazı şartlar vardır. Bunların bir kısmı kâtil (öldüren) ile, bir kısmı maktul (öldürülen) ile, bir kısmı da katl (öldürme işi) ile, diğer bir kısmı da, maktulün velisi ile ilgilidir;

1) Kâtilde bulunması gereken şartlar,

a) Kâtil, akıllı ve buluğ çağına ermiş olmalıdır

Çocuk ve deliye kısas uygulanmaz. Ancak dört mezhebe göre, sarhoşa kısas uygulanır. Çünkü sarhoş mükelleftir.[108] Sarhoşa içki içme haddi uygulandığı

105 Bkz. Cebr Mahmut, **Sükutu'l-'Ukubat**, Kısas bahsi.

106 Bu konudaki ayetler için bkz. dn. 64, 65, 66.

107 Bkz. Ebu Davud, **Hudud**,1; İbn Mace, **Hudud**,1; **Diyet**, 3.

108 İbn Cüzey, a.g.e., 345; Şirazî, **Mühezzeb**, yy. ty. II, 173; Şirbinî, a.g.e., IV, 5. İbn Kudame, el-Makdisi, **eş-Şerhü'l-Kebir** (Muğni ile), Beyrut 1972, IX, 350;

gibi kısas da uygulanır. Seddi Zerai' için de bu gerekli görülmüştür. Aksi takdirde öldürmek isteyen herkes,- nasılsa ceza uygulanmaz diyerek- içip içip adam öldürmeye kalkışır.[109]

b) Kâtil, kasden öldürmüş olmalıdır.

Malikîler hariç, diğer hukukçular, kasden öldürmeyi şart koşmuşlardır. Malikîlere göre, orta yerde düşmanlığın bulunması yeterlidir.

c) Kâtil, zorlama olmadan kendi isteği ile bu işi yapmış olmalıdır.[110]

2) Maktulde Bulunması Gereken Şartlar,

a) Maktul, öldürülmesi yasak olan birisi olmalıdır.

Meselâ, düşman askerini öldürmek kısas gerektirmez, çünkü öldürülmesi yasak değildir.[111] Buna karşın bir müslümanın, bir zımminin öldürülmesi yasaktır.

Zuhaylî, a.g.e., VI, 265.

109 Bkz. Zuhaylî, a.g.e., VI, 235; Zuhaylî, a.g.e., VI, 266.

110 Kâsânî, a.g.e., VII, 235; Zuhaylî, a.g.e., VI, 266.

111 Kâsânî, a.g.e., VII, 235 vd.; Derdir, a.g.e., IV, 237; Hattab, a.g.e., VI, 232.

b) Maktul, katilin bir parçası olmamalıdır.

Buna göre bir baba oğlunu öldürdüğü için kısas edilmez, hukukçular bu konuda ittifak etmişlerdir.[112] Ancak Malikîler, babanın terbiye için değil de, bizzat onu öldürmek istediğinin iyice anlaşılması durumunda kısası gerekli görmüşlerdir.[113]

c) Maktul, katile denk biri olmalıdır.

Hanefîler hariç, İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu bu şartı öngörmektedirler;[114] ancak bu denklikten kasıt, din ve hürriyet denkliğidir.[115]

Hanefi mezhebine mensup hukukçular, bu konuda denklik aramamaktadırlar, zira onlara göre insanlar, eşittirler; kısasla ilgili ayetlerin umumî manası da bunu gerektirir.[116]

112 Kâsânî, a.g.e., VII, 235; Derdir, a.g.e., IV, 242; Şirbinî, a.g.e., IV, 18; Şirazî, a.g.e., II, 174.

113 Derdir, a.g.e., IV, 242.

114 İbn Cüzey, a.g.e.,345; Şirbinî, a.g.e., IV, 16; İbn Kudame, **el-Muğnî**, IX, 354. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Arabî, **Ahkamu'l-Kur'an**, Beyrut 1972, I, 60-62.

115 İbn Kudame, a.g.e., IX, 355. Ayrıca bkz. Zuhaylî, a.g.e.,VI, 269.

116 Kâsânî, a.g.e., VII, 237; Zeylaî, a.g.e., VI, 106 vd.

Kısasla ilgili ayetlerden biri şöyledir:

يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم القصاص في القتلى
الحر بالحرّ والعبد بالعبد...

"Ey inananlar! Öldürmede kısas size farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın..."[117]

Hanefilere göre ayetin manası şöyledir; "Ey inananlar, öldürülenin katiline kısas yapmanız, size farz kılındı. Kimse kimseye karşı haksızlık yapmasın, aşırı gitmesin. Hür bir insan, hür bir insanı öldürdüğü zaman yalnız o hürü öldürün, köle köleyi öldürdüğü zaman da yalnız onu öldürün, kadına karşılık da sadece kâtil kadını öldürün. Hür yerine bir çok hür, köle yerine hür, kadın yerine erkek öldürmeyin..."[118]

Hanefilere göre ayetin başı ve sonu birbirinden bağımsızdır. Diğerlerine göre başı ve sonu birbirine bağlıdır. Hanefiler diyorlar ki; Allah, ayetin başıyla kâtilin öldürülmesini farz kılmıştır. Bu hüküm bütün kâtillere şamildir, kâtil ister hür olsun ister köle olsun, ister kadın olsun, ister erkek olsun değişmez. Her kâtil öldürülür. "Hüre karşılık hür..." cümlesi ise, geçen hükmü te'yid şeklinde açıklamakta ve bazı kabilelerin tatbikatını yasaklamaktadır. Onlar, kölelerine karşılık

117 Bkz. Bakara 2/178; Maide 5/45.

118 Bkz. Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul ty., I, 291.

hür öldürmek istiyorlardı,[119] ayet, onların zulmünü önlemek ve ancak kâtilin öldürülebileceğini emretmektedir.[120]

Böylece köle öldürmüş olan bir hürün öldürülmeyeceğine dair bir delil olmadığı gibi, kadın öldüren erkeğin öldürülmeyeceğine dair bir delil de yoktur. Ayetin başı, genel bir hüküm ifade eder. Hür yerine hürün öldürülmesinin zikredilmesi, öteden beri uygulanan bir zulmü iptal etmektedir.

ومن قُتل مظلوما فقد جعلنا لوليّه سلطانا فلا يسرف في القتل

"Kim zulmen öldürülürse, onun velisine yetki veririz, ama o da öldürmede aşırı gitmesin"[121] ayetinin kapsamına girer öldürülen müslüman olsun zımmi olsun, hür olsun köle olsun, kadın osun erkek olsun velisine kısas isteme yetkisi verilmiştir.

فمن اعتدى عليكم فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم

"Kim size tecavüz ederse, onun size tecavüz ettiği kadar siz de ona tecavüz ediniz! "[122]

واذا عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

"Eğer ceza verecekseniz size yapılan ceza kadar ceza veriniz..."[123] ayetleri de kısası emretmektedir.

119 İbn Arabî, a.g.e., I, 61.

120 Ateş, a.g.e., I, 292.

121 İsra 17/33.

122 Bakara 2/194.

123 Nahl 16/126.

Sünnetten de kısastaki bu genel hükmün köleleri de kapsadığını öğrenmekteyiz. Hz. Peygamber, müslümanların kanlarının birbirine denk olduğunu söylemiş, köle ile hür arasında bir ayırım yapmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) :

من قتل عبده قتلناه ومن جذع عبده جدعناه

من خصى عبده خصيناه

"Kölesini öldüreni öldürürüz, onun burnunu kulağını kesenin burnunu kulağını keseriz.", "onu iğdiş edeni iğdiş ederiz" [124] buyurmuytur.

Malikî ve Şafiîler,

كتب عليكم القصاص في القتلى

"Öldürmede kısas size farz kılındı."[125] ayetinin başı ile sonu birbirini tamamlamaktadır diyerek ayetin, الانثى بالانثى *"...Kadına karşı kadın..."* sözüne varınca ancak tamamlandığına inanmaktadırlar.[126] Onlara göre de insanlar eşittir, ancak muteber eşitlik hürrün hüre, kölenin köleye, kadının kadına eşit olduğudur, ayet bunu ifade etmektedir. Bu görüşe göre, kadına karşılık erkeğin öldürülmemesi lazım gelir. Ama kadını öldüren erkeğin öldürüleceği hakkında icma

124 Ebu Davud, Diyet, 7.

125 Bakara 2/178.

126 İbn Arabî, a.g.e., I, 61.

vardır. Fakat köle hüre eşit değildir. Bir köle için bir hür öldürülemeyeceğine göre, müslüman da zımmi karşılığında öldürülemez. Hz. Peygamber (s.a.s)'in,

...الا لا يقتل مؤمن بكافر ولا ذو عهد في عهده...

"Kâfire karşılık bir mü'min, yahut ahdi içerisinde bulunan bir ahitli öldürülemez"[127] hadisi, bunu kanıtlamaktadır.

Hanefiler, bu hadisi şöyle anlamaktadırlar; "Bir müslüman ve bir sözleşmeli, savaşçı bir kafire karşılık olarak öldürülmez." Bu hadisi öyle anlamak gerektiğini de şöyle izah ederler; burada sözleşmeliye (ahitliye) karşılık savaşçı denmek isteniyor. Çünkü zaten ahitliye karşı ahitlinin öldürüleceği icma ile kabul edilmiştir. Bu duruma göre kafiri savaşçı ile sınırlama zorunluluğu açıktır.[128]

***

Bizce de Ebu Hanife'nin ictihadı, Kur'an'ın ruhuna daha uygundur. Çünkü Şafii ve Malikîler, bir yandan muteber eşitlik meselesini ortaya atarken, kadın karşılığında erkeğin öldürülemeyeceği görüşleriyle bu prensiplerini bozmuşlardır. Ayrıca ayetten, ilk bakışta da anlaşılacağı gibi böyle bir ayırım yapılacağını

127 Ebu Davud, **Diyet**, 11; Tirmizî, **Diyet**, 17.

128 Ayrıntılı bilgi için bkz. Cessas, a.g.e., I, 135-136; Kâsânî, a.g.e.,VII, 235; Zeylaî, a.g.e., VI, 102 vd.; Zuhaylî, a.g.e.,VI, 269-271.

gösteren bir husus yoktur. Kâtil kim olursa olsun birisini haksız yere öldürmüşse, kendisi de öldürülür.

Ezher eski şeyhlerinden Mahmut Şeltut da bu konuda Hanefî ictihadını benimsemiş ve insanlar arasında ayırım yapıp denklik arayan hukukçuların ictihadlarında isabet etmediklerini belirtmiştir.[129]

Prof. Dr. Süleyman Ateş de, aynı kanaati paylaşmakta ve Malikîlerle Şafiîlerin köle öldüren bir hürün, öldürdüğü köleye karşılık kısas edilmeyeceği şeklindeki düşünceleri, Kitabı Mukaddes'in hükmünden esinlendiğine inanmaktadır.[130]

3) Öldürme Fiilinde Bulunması Gereken Şartlar;

Hanefîlere göre kısas gerektiren öldürme işinin doğrudan yapılmış olması gereklidir, doğrudan değil de dolaylı olarak ölüme sebebiyet vermek, kısası değil diyeti gerektirir.[131]

---

129 Şeltut, a.g.e., 332.

130 Ateş, a.g.e., I, 293; Kitabı Mukaddesin ifadesi için bkz. Çıkış, 2/2-25. Ayrıca bkz. İbn Rüşd, **Bidayetü'l-Müctehid**, İstanbul 1985 (ofset). II, 333 vd.

Hanefilerin dışındaki hukukçular, bu şartı koşmamışlardır. Onlara göre ölüme sebebiyet vermek, doğrudan öldürmekten farksızdır ve kısas gerektirir. Kısaca cumhura göre, öldürmeye zorlamak gibi, hissi bir sebep, ya da yalancı şahitlik gibi hukukî bir sebep, yahut zehirli yiyecek vermek gibi örfî bir sebeple ölüme sebebiyet vermek kısas gerektirir.[132]

4) Maktulün Velisinde Bulunması Gereken Şartlar;

Hanefîler, maktulun kısasta hak sahibi olan velisinin belli olmasını şart koşarlar, Şayet bilinemiyorsa, kısas gerekmez. Çünkü veli belli değilse kim bu hakkı isteyecektir?[133]

Diğer hukuk ekolleri, bu şartı kabul etmemişlerdir.[134]

131 Serahsî, a.g.e., XXVI, 181 vd.; Kâsânî, a.g.e., VII, 239.

132 Ayrıntılı bilgi için bkz. 'Udeh, a.g.e., II, 132; İbn Nüceym, **el-Bahr**, VIII, 393.

133 Kâsânî, a.g.e., VII, 240.

134 Zuhaylî, a.g.e.,VI, 274.

İKİNCİ BÖLÜM

B. EVLİNİN ZİNA ETMESİ

Hadiste ölüm cezasını gerektiren ikinci suç, evlinin işlediği zinadır. O halde zina nedir? Herşeyden önce bunu tanımlamak gerekir.

1. Zinanın Tanımı,

Zina; aralarında nikah ve nikah şüphesi olmayan erkekle kadının cinsel ilişkilerine denir. İslâm hukukçuları "nikah şüphesi" konusunda ihtilafa düşmüşlerse de, zinanın bu tanımında ittifak etmişlerdir.[135]

Türk ceza hukukunda ise zina; evli kadının eşinden başka erkekle ve evli erkeğin eşinden başka kadınla cinsi ilişkide bulunmasıdır.[136].

Bu tanıma göre, bekarların birbirleriyle olan cinsel ilişkileri zina sayılmamaktadır.

---

135 İbn Rüşd, a.g.e., II, 362.

136 Gözübüyük, a.g.e., IV, 272.

İslam hukukçularının kabul ettiği yukarıdaki tanıma göre ise, ister evli ister bekar, erkek ve kadının nikahsız olarak giriştikleri cinsel ilişki zina sayılmaktadır.

İslâm hukuk ekolleri, ters ilişki, ölü kadınla ve dinen nikahlanması yasak olan kişilerle cinsel ilişkinin zina sayılıp sayılmayacağı konusunda görüş ayrılığı içindedirler.

Şafiî[137] ve Hanbelîlere[138] göre ters ilişki de zina kapsamına girmektedir. Ancak Hanefîler, "*şüphe varsa, hadleri düşürünüz!*"[139] hadisine dayanarak ters ilişkiyi günah kabul etmekle beraber zina olarak değerlendirmemişlerdir.

Ölü bir kadınla ilişki konusunda da ihtilaf vardır. Evzai'ye göre had gerekirken, Hasan el-Basrî ve bazı Hanbelîlere göre, had gerekmez.[140]

Mahremi ile evlenen kişinin nikahı batıl

---

137 Maverdî, a.g.e., 253; Cebr, Mahmut, a.g.e., Ürdün 1987, II, 7.

138 Buhutî, **Keşşafü'l-Kina'**, Beyrut ty., VI, 89; İbn Kudame, a.g.e., X, 151.

139 Tirmizî, **Hudud**, 2; Şevkânî, a.g.e., VII,118.

140 İbn Kudame, a.g.e., X, 152.

olduğundan, cinsel ilişki bahis konusu olduğunda, Hasan el-Basrî, Cabir b. Zeyd, İmam Malik, Şafiî, Ebu Yusuf, ve İmam Muhammed gibi birçok hukukçuya göre had gerekir. Ebu Hanife ve Sevri'ye göre -şüpheden dolayı- had gerekmez.[141]

2. Zinanın Yasal Açıdan Ceza Gerektirici Bir Suç Olup Olmaması,

Her ne kadar zina her zaman için çirkin bir şey olarak görülmüşse de, yasal açıdan ceza gerektirici bir suç olup olmaması noktasında farklı farklı görüşler ortaya çıkmış ve İslâm, bu açıdan diğer din ve hukuk sistemlerinden ayrılmıştır. İnsan fıtratına yakın olan sosyal sistemler erkek-kadın arasındaki gayrı meşru ilişkiyi ciddi bir suç saymışlar ve karşılığında ağır cezalar öngörmüşlerdir. Fakat ahlakî ölçülerde bozulmalarla birlikte, bu ahlakîlik gittikçe, zayıflamış ve bu suça karşı çok daha hoşgörülü bir tutum içerisine girilmiştir.

Bu bağlamda ilk yaygın sapma, evlilerin gayri meşru ilişkileri ile bekarların gayri meşru ilişkinin farklı farklı değerlendirilmesidir; ilki, ceza gerektirici bir suç olarak değerlendirilirken, ikincisi, basit bir suç olarak ele alınmıştır. Hatta, bazen suç olarak da telakki

141 İbn Kudame, a.g.e., X, 152-153.

edilmemiştir.

a) Değişik Hukuk Sistemlerinde Zinanın Suç Olup Olmaması,

Eski Mısır, Babil, Asur ve Hint yasaları bu suça çok hafif cezalar vermiş ve aynısı, Yunanlılarla Romalılar tarafından benimsenmiştir. Daha sonra da, Yahudiler bu görüşten etkilenmişler ve kitabı mukaddeste öngörülen para cezasını benimsemişlerdir[142] Oysa Yahudî hukukunda evlilerin yasa dışı ilişkide bulunmaları, aynı zamanda ölüm cezasını da gerektirmekteydi..[143]

Ancak Hz. İsanın gelişinden uzun zaman önce Yahudî hukukçu ve bilginleri, zenginler ve yoksullar bu emirleri yürürlükten kaldırmışlardı. Tevratta yazılı ilâhî bir hüküm olarak görülse de hiç kimse bunu uygulama eğilimini göstermemiştir. Hatta Mevdudiye göre tüm Yahudî tarihinde bu hükmün uygulandığını gösteren tek bir olay yoktur.[144]

Yahudiler, Hz. İsa'ya zina suçlusu bir kadın getirerek durumu bir karara bağlamasını istedikle-

142 Bkz. Tevrat, Çıkış 21/16-17; Tesniye 22/28-29.

143 Tevrat, Leviller 20/10; Tesniye 22/22.

144 Mevdudî, a.g.e., III, 413. (Nur 24/1-2)

rinde,[145] Hz. İsa davayı karara bağlayacak bir yargıç durumunda olmadığı, kadının aleyhine herhangi bir delil de bulunmadığı ve ilâhî kanunu uygulayacak bir hükümet bulunmamadığı için, kadını tevbe ettirip serbest bırakmıştı. Hıristiyanlar, bu olayı ve Hz. İsa'nın farklı durumlar üzerine söylediği yoruma muhtaç sözlerini yanlış değerlendirdiler. Onlara göre, bekar bir erkekle bekar bir kadın arasındaki gayri meşru ilişki, günah olsa bile, ceza gerektirici bir suç değildir[146] Ancak iki taraftan biri ya da ikisi, evliyseler, o zaman zina suçu oluşur. Bu da papazın önünde edilen sadakat yeminine aykırı davranıldığı içindir.[147] Bununla birlikte kadına zina etmiş olan kocasını mahkemeye verip, sadakat yeminini çiğnediğinden dolayı boşanma isteme hakkı tanımanın dışında, bu suç için öngörülmüş bir ceza da yoktur. Öte yandan, zina eden kadının kocası da karısından boşanma istemiyle dava açabilir ve ayrıca

---

145 Yuhanna 8/1-11.

146 Bu konuda P. Logoz'un ifadesi, şöyledir: "Zina ahlaksızca bir hareket ve ağır bir günahtır ve fakat suç sayılmamalıdır." (**Comentaire du Code Penal Suisse**, II, P.399, n.1, 1955).

147 Türk ceza hukukunda da durum aynıdır. (Gözübüyük, a.g.e., IV,274.) Hatta zina eden kadın kocasının ölmüş olduğu zannı ile başkası ile cinsi ilişkide bulunmuş ise, bu yönün ispatı şartı ile sorumlu tutulmaz. (Gözübüyük, a.g.e., IV,277).

karısıyla yasa dışı ilişkide bulunan adamdan tazminat isteyebilir. Hıristiyan hukukunun zinaya verdiği ceza bundan ibarettir. Daha da garibi bu cezanın çift ağızlı bir kılıç gibi olmasıdır. Çünkü, sadakatsızlığını kanıtlayarak kocasından boşanmaya hak kazanan ve böylece ondan kurtulan bir kadın Hıristiyan hukukuna göre, bir daha evlenemez. Aynı durum erkek için de geçerlidir. Yani bir Hıristiyan mahkemesinde birbirlerini sadakatsızlıkla suçlayan erkek ve kadının her ikisi de hayatlarının geri kalan kısmında yeniden evlenme hakkından mahrum kalırlar.[148]

Çeşitli İslâm ülkelerinde Müslümanlar tarafından benimsenen bu konudaki modern batı kanunları da -bazı farklılıklarla- bu anlayışın bir ürünüdür.

Türk Ceza Kanununda (TCK.), zina suçu ile ilgili iki ayrı madde düzenlenmiştir. TCK.m.440'ta kadının zinası, 441'de, erkeğin zinası ele alınmıştır. Bu maddelerde kasdedilen kadın ve erkek, evli olanlarıdır. İşledikleri suçun cezası ise, altı aydan üç seneye kadar hapis cezasıdır.[149]

---

148 Mevdudî, a.g.e., III, 414.

149 Bkz. TCK.m. 440, 441; Alman CK.m. 172; Fransız CK. m. 336; İsviçre CK. m. 214; İtalya Eski CK. m. 353; İtalya Yeni CK. m. 559; TCK. m. 80, 99, 108; MK. m. 88-90, 112, 115, 124, 129; HUMK. m. 443, f.4.

Kadının zinası demek, evli bir kadının başka bir erkekle yasa dışı ilişkide bulunması demektir. Kanun, (m.440) burada cinsi ilişki suretiyle aile birliğinin bozulmasını cezalandırmaktadır.

TCK.m.440,441; Fransız CK.m. 336,339, İtalya eski CK.m.353,354, İtalya yeni CK.m.359,360'a göre kadın ve erkek zinaları farklı şartlara bağlanmıştır. Ayrı şartlar için gerekçe olarak; kadının zinasının nesebe hile karışmasına yol açacağı, bunun ise, aile nizamını tahrib edeceği, kocayı şerefsiz ve kamuoyu önünde gülünç duruma düşüreceği ileri sürülmüştür. Böylece, suçun unsurları ve cezaları bakımından kadın ve erkek zinası arasında farklı esaslar kabul edilmiştir.[150]

Bu durumun Anayasanın 12. maddesine aykırı düştüğü ve Alman CK.m.172; İsviçre CK. m. 214'e aykırı olduğunu savunanlar olduysa da, bu konudaki itiraz, yüksek mahkemece, yersiz görülerek reddedilmiştir.[151]

TCK.m. 441'in metni şöyledir: "Karısı ile

---

150 Gözübüyük, a.g.e., IV, 272-273; Ayrıca bkz. Garraud, **Traite theorique et pratique du droit penal**, V, 573.

151 Anayasa Mahkemesi, K.2.3.1967 E.30 K.9 (Resmi Gazete, 19.9. 1967,12703).

birlikte ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı-koca gibi geçinmek için başkası ile evli olmayan bir kadını tutmakta olan koca hakkında altı aydan üç seneye kadar hapis cezası hükm olunur.

Erkeğin evli olduğunu bilerek bu fiilde şerik (ortak) olan kadın hakkında da aynı ceza verilir."

Bu maddeye göre, kocanın zinasından maksat, kocanın evli olmayan bir kadınla karı-koca (concubinoge) gibi yaşamasıdır.[152]

Görüldüğü gibi, kocanın zinası suçunda, suç ortağı kadının evli olmaması gerekmektedir. Eğer kadın evliyse, (kocanın zinası) olmaz. Fakat koca ile yasa dışı ilişkide bulunan kadın bakımından meydana gelen (kadının zinası) bahis konusu olur. Bu durumda, zinadan dolayı şikayet hakkı yalnızca koca ile yasa dışı ilişkiye giren kadının kocasına aittir.[153] Çünkü Yargıtay'a göre, 441. maddedeki "başkasıyla evli olmayan kadın" unsuru gerçekleşmemektedir. Bu itibarla evli erkek ile evli kadının yasa dışı ilişkileri halinde, şikayet hakkı, suçlu kadının kocasına ait olduğu kabul edilmiştir. suçlu

152 Gözübüyük, a.g.e., IV, 285.

153 Y.4.C.D. 12.1.1945 E. 489 K. 466.

erkeğin karısının şikayet hakkı yoktur.

Kocanın zinası, "mütemadi suç" tur. Yani, farklı farklı kadınlarla zina, bu suçu meydana getirmez, suç olan; kadının tutulmuş, yani karı-koca gibi kadınla yaşanmış olmasıdır.

Daha açık bir ifade ile, TCK.m. 441'e göre, kocanın geçici olarak meselâ iş için yaptığı seyahat süresince, kaldığı otel, evlilik ikametgahı olarak kabul edilmemiştir. Bu nedenle kocanın burada gerçekleştireceği yasa dışı ilişki, kocanın zinası kapsamına girmemektedir.[154] Fransız Yargıtayının da görüşu bu doğrultudadır.[155]

Buna göre bir erkeğin dilediği kadar ve dilediği sayıda kadınla metres hayatı yaşaması zina sayılmamaktadır. Ancak birinci karısının yatalak hasta olması gibi çok ciddi nedenlerden dolayı dinî nikahla bir kadın alması ve beraber olması kanunen zina suçunu oluşturur. Çünkü ikinci durumda, bir kadını birinci karısıyla ikamet ettiği evde ya da karı-koca gibi yaşamak için bir başka yerde onu tutmaktadır. Bu da TCK.m.241'e aykırı düşmektedir.

Birçok hukukçunun da belirttiği gibi İtalya eski

154 Gözübüyük, a.g.e., IV, 287.

155 Garraud, a.g.e., V, 582, No ; 2160.

ceza kanununun halkımızın inanç, örf ve adetleri gözönüne alınmadan tercüme edilerek kanunlaştırılmış olması nedeniyle, Ülkemizde, halka bir türlü benimsetilememiştir. Nitekim bu kanuna rağmen Türkiye'de çok kadınla evliliğin önüne geçilememiştir. Zaman zaman kanunen nesebi gayrı sahih kabul edilen çocuklar için ara tedbirler alınmaktadır. Bir nevi dar geldiği için ikidebir patlayan elbiseye yama yapılmaktadır.

b) İslâm Hukukunda Zinanın Ceza Gerektirici Bir Suç Olup Olmaması,

İslâm hukuku yukarıdaki anlayışların tersine, zinayı ceza gerektiren bir suç olarak görür bu suçun evli bir kişi veya kişiler tarafından işlenmesi, suçun daha da ağırlaşmasını gerektirir.[156] Cinsel arzuları gidermede, meşru yol varken, gayri meşru bir yola başvurulması, hem de insan medeniyetinin köküne balta vuran bir eylem olması nedeniyle zina, ceza gerektiren ağır bir suç teşkil eder. İslâm'a göre; insan neslinin korunması, insanlık medeniyetinin istikrarının bozulmaması için, erkek-kadın ilişkileri, yalnızca meşru ve güvenilir araçlarla düzenlenmelidir. Şayet cinslerin serbestçe birbirleriyle karışımı için fırsat ve imkan verilirse, böyle bir ortamda cinsel arzularını serbestçe doyurma

156 İlerde bu konu üzerinde ayrıca durulacaktır.

fırsatı bulacak bir kadın veya erkekten aile hayatının ağır sorumluluklarına katlanması beklenemez.

3. Zina Suçunu Önleyici Tedbirler,

İslâm, insanları, zina suçuna düşmekten kurtarmak için yalnızca cezaya başvurmamıştır. Geniş ölçüde yapıcı, düzeltici ve önleyici tedbirler de almıştır. Cezayı ancak son çare olarak görmüştür. Gaye insanlara ceza vermek değil, onları bu cezaya düşmekten kurtarmaktır. Bu amaçla herşeyden önce, kişiyi arıtır, temizler, kalbine herşeyden haberdar olan Allah'ın korkusunu yerleştirmekte,[157] yaptıklarından ölümle bile kurtulamayıp, Ahirette hesap vereceği[158] duygusuyla insanları donatmaktadır. Önce gerçek bir iman, sonra da ilâhî emirlere itaat mecburiyetini iliklerine varıncaya kadar yerleştirmektedir. Fuhuşun iffetsizliğin Allah'ın sert bir biçimde cezalandıracağı çirkin ve ağır suçlardan olduğunu tekrar tekrar dile getirmekte ve hatırlatmaktadır[159] İslâm bununla da yetinmeyerek evlilik için her türlü kolaylığı getirmiştir.[160] Tek

157 Bkz. Hud,11/103; İbrahim, 14/14; Rahman 55/46; Naziat 79/40.

158 Bkz. Bakara 2/284; İsra 17/32; Nur 24/2-10; Furkân 25/68, 69; Ahzab 33/30 Talak 65/1.

159 Bkz. Nisa 4/15-25.

160 Bkz. Bakara 2/221, 230, 235; Nisa 4/1-5; A'raf 7/189, 190;

kadınla yetinemeyenler için dört kadına kadar evlenme ruhsatı vermiştir.[161] Eğer karı-koca güleryüzle tatlı dille geçinemiyorlarsa, boşanma için gerekli kolaylık ve imkanlar tanımıştır (talak hul' gibi).[162] Eşler arasındaki anlaşmazlık durumunda, her iki taraftan aile mensuplarının araya girmesiyle uzlaşma imkanı,[163] o da olmazsa boşanıp yeniden evlenme imkanları her zaman için tanınmıştır. Bekar kalmak hoş karşılanmamış ve bekarların evlendirilmesi, hatta köle ve cariyelerin bile bekar bırakılmaması için açık hükümler konmuştur.[164]

Ayrıca İslâm hukukunda, insanı zinaya götürecek tüm yollar kapatılmıştır. Zina cezasının konmasından bir yıl kadar önce kadınlara örtünmeleri ve evlerinden dışarı çıktıklarında baş örtülerini yakalarının üzerine indirmeleri emredilmiştir.[165]

Hz. Peygamberin her müslüman aile için örnek

Nur 24/3, 32, 33; Rum 30/ 21; Ahzab 33/37; Mumtchine 60/10-12.

161 Nisa, 4/4.

162 Bakara 2/ 225-228, 241, 242; Nisa 4/19-21; Ahzab 33/49; Talak 65/1, 2, 4-7; Mücadele 58/3,4.

163 Nisa 4/35.

164 Nur 24/32.

165 Ahzab 33/32-33, 59; Nur 24/31.

olan hanımlarına edep ve vakarlarıyla evlerinde kalmaları, güzelliklerini ve süslerini sergilememeleri istenmiştir.[166]

Bütün bu tedbirlerden sonra zinanın ceza gerektirici bir suç olduğu ilan edilmiş ve iffetsizliği her ne şekilde olursa olsun yaymak da yasaklanmıştır.[167] Yine delilsiz olarak başkasını suçlama karşılığında sert cezalar konmuştur.[168] Sınırsız göz ziyafetlerinin şehevî duygulara ve yasa dışı aşklara kapı açmaması için erkeklere, bakışlarına hakim olmaları emredilmiş,[169] aynı şekilde kadınlara da mahrem[170] olan ve olmayanlar arasında ayırım yapmaları emredilmiştir.[171]

Bütün bunlar, İslâm hukukunda zina için öngörülen cezanın yalnızca bir bütünün küçücük bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu ceza da kişiyi ve toplumu ıslah için getirilen bütün bu hükümlerden ve

---

166 Ahzab 33/32, 33. Bkz. Mevdudî, a.g.e., III, 414, 415.

167 Nisa 4/15, 25; İsra 17/32; Nur 24/2-10; Furkan 25/68, 69; Ahzab 33/30; Talak 65/1.

168 Nur 24/4.

169 Nur 24/30.

170 Mahrem, İslâm hukukuna göre kendileriyle evlenmenin yasak olduğu kimselerdir. Namahrem ise; kendileriyle evlenilmesi yasak olmayan kimselerdir.

171 Nur 24/31.

önlemlerden sonra, cinsel arzularını doyurmak için gayrı meşru yollara baş vurmakta ısrar eden ve düzelmesi zor kişiler içindir.

4. Zina Suçunun Cezası,

İslâm hukukunda zina suçunun cezası, bu suçu önleyici tedbirlerin sonuncusu olup, iki kategoride incelenebilir;[172] celd, sürgün ve recm.

a) Celd ve Sürgün

Zinanın cezası konusunda Kur'an-ı Kerim'de beş ayet vardır, bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1) والتي ياتين الفاحشة من نسائكم فاستشهدوا عليهن اربعة منكم فان شهدوا فامسكوهن في البيوت حتى يتوفيهن الموت او يجعل الله لهن سبيلا.

"Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin, eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıncaya ya da Allah onların yararına bir yol gösterinceye kadar evlerde tutun (hapsedin)" [173]

2) والذان يأتيانها منكم فآذوهما فان تابا واصلحا فاعرضوا عنهما ان الله كان توابا رحيما

"İçinizden iki kişi fuhuş yaparsa, onlara eziyet edin; eğer tevbe eder uslanırlarsa artık onlara eziyetten

172 Ebu Zehra, 'Ukube, 96.

173 Nisa 4/15.

vazgeçin. Çünkü, Allah tevbeleri çok kabul edendir, çünkü esirgeyicidir."[174]

3) الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مأئة جلدة ولا تاخذكم بهما رافة في دين الله ان كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر واليشهد عذابهما طائفة من المؤمنين

"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acımanız tutmasın, mü'minlerden bir grup da onlara yapılan azaba şahit olsun" [175]

4) الزاني لا ينكح الا زانية او مشركة والزانية لا ينكحها الا زان او مشرك وحرم ذلك على المؤمنين

"Zina eden erkek zina eden veya ortak koşan kadından başkasıyla evlenmez; zina eden kadın da, zina eden veya ortak koşan erkekten başkasıyla evlenmez. Böyleleriyle evlenmek mü'minlere haram kılınmıştır." [176]

5) ومن لم يستطع منكم طولا ان ينكح المحصنات المؤمنات فمن ما ملكت ايمانكم من فتياتكم المؤمنات والله اعلم بايمانكم بعضكم من بعض فانكحوهن باذن اهلهنّ وآتوهن اجورهنّ بالمعروف محصنات غير مسافحات ولا متخذات اخدان فاذا احصنّ فان اتين بفاحشة فعليهن نصف ما على المحصنات من العذاب ذلك لمن خشي العنت منكم وان تصبروا خير لكم والله غفور رحيم.

---

174 Nisa 4/16.

175 Nur 24/2.

176 Nur 24/3.

"İçinizden inanmış hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, elleriniz altında bulunan inanmış genç kızlarınız (olan cariyeleriniz) den alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartıyla sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, ücretlerini (mehirlerini) de güzelce verin. Evlendikten sonra, bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır). Bu (cariyelerle evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise, daha hayırlıdır. Allah, çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."[177]

İslâm hukukçularından bir çoğu, ilk iki ayetin İslâm'da zina ile ilgili hükümlerin ilk aşamasını dile getirmekte olduğunu ve yukarıda üç numara ile mealini verdiğimiz Nur suresinin 2. ayetiyle nesh edildiğini ifade etmektedirler.[178]

Buna karşılık, ayetler arasında neshi gerektirecek herhangi bir çelişkinin bulunmadığını ve bu ayetlerin farklı farklı konulardan bahsettiğini söyleyenler de vardır. Bunlardan biri; Ebu Müslim el-Isfehanîdir. Onun görüşlerini bize aktaran Fahruddin er-Razî şunları

177 Nisa 4/25.

178 Ebu Zehra, **'Ukubat**, 96; Şeltut, a.g.e., 302.

kaydetmektedir:

"Nisa suresinin 15. ayeti sevici (sahika) kadınlar, 16. ayeti ise, homoseksüeller (livata) hakkındadır. Çünkü 15. ayet kadınlar için kullanılan والاتي ile, 16. ayet ise, iki erkek için kullanılan واللذان ile başlamaktadır. Nur suresinin 29. ayeti ise kadınla erkek arasındaki zina ilişkisi ile ilgilidir."

Isfehanî'ye göre, böylece kadın kadına, erkek erkeğe ve erkek kadına işlenen gayri meşru davranışın cezası Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiş olmaktadır.[179] Reşit Rıza da bu görüşün en doğru görüş olduğunu belirtmektedir[180]

* * *

Bu görüşe göre eşcinsellik yapan kadınlar, Nisa suresi âyet 15, gereğince, gözetim altında tutulurlar, evleninceye dek evden (hapisten) dışarı çıkarılmazlar, eş cinsellik yapan erkekler ise, Nisa 16'ya göre, dil ve el ile eziyet ve hakaret edilirler, birbirleriyle zina eden kadın ve erkekler ise, Nur suresi 2. ayet gereğince yüz değnek (celd) vurulmak suretiyle cezalandırılırlar.[181]

179 Razî, **Mefatihü'l-Gayb**, Tahran ty., IX, 231-232; Ebu Zehra, a.g.e., 97; Şeltut, a.g.e., 302. Krş. Ateş, a.g.e., II, 226-228.

180 Reşit Rıza, **Tefsirü'l-Kurani'l-Hakim**, Mısır ty., IV, 439.

Çoğunluğa göre zina eden erkek ve kadından kasıt bekar olanlarıdır.[182]

Bugün birçok modern hukukçu, sopa cezasını (celd'i) yeniden kabul etmeyi düşünmekte ve bu düşünceyi uygulama sahasına koymaya çalışmaktadırlar. Fransa'da, şahıslar aleyhine işlenen ağır suçlar hakkında sopa cezası fiilen tatbik edilmektedir. En modern sayılan ülkelerde bile polisin televizyon ekranlarında bile, suçlulara nasıl sopa attıkları bugün artık hiç kimseden gizlenememektedir.

Bazı modern hukukçular, sopa cezasına karşı çıkmaktadırlar, fakat karşı görüşte olanlar bunlara şöyle cevap verirler; "Sopa cezası, suçlunun maddi duygularına yönelmiş olmakla bilinir, sopanın acısı, suçlunun ilk korktuğu şey olup, onu suçtan alıkoymaktadır, bu korkudan yararlanmak gerekir."[183]

Sopa cezası her nekadar bugünkü ceza kanunlarının çoğundan kaldırılmışsa da, bazı devletlerin kanunlarında ceza olarak kabul görmeye devam etmektedir. İngilterede sopa, kabul edilmiş asıl

---

181 Bkz. Şeltut, a.g.e., 97; Ateş, a.g.e., II, 227-228.

182 Ebu Zehra, a.g.e., 99.

183 'Udeh, a.g.e., I, 637.

cezalardan biridir. A.B.D.'de tutuklular sopa ile cezalandırılırlar, İngiltere'de ve Mısır'da asker ve polis kanunlarında sopa, halâ asıl ceza olarak devam etmektedir.[184] Karşı çıkan ülkelerin kanunlarında sopa cezası bulunmasa da uygulamada olmadığını savunmak çoğu kez inandırıcı olmamaktadır.

Sopa cezası üzerinde ittifak eden müctehidler, sopa ile beraber sürgün cezasının[185] tatbikinde farklı görüşlere sahiptirler; Ebu Hanife'ye göre, sopa ile beraber sürgün gerekmez. Çünkü sürgün had değildir. Siyaset gereği devlet başkanı uygun görürse tatbik edilir. Şafiî ve Hanbelîlere göre, yaya en az 24 saatlik bir mesafeye bir yıl sürgün cezasını sopa cezasına ilave etmek gereklidir. Hz. Peygamberin uygulamaları bunu göstermektedir[186] İmam **Malik** ve **Evzaî**'ye göre, kadına sürgün cezası verilmez. Çünkü bu, onu aynı suça iter.[187]

b) Recm,

Recm ile ilgili herhangi bir ayet, bulunmamaktadır. Recmin esas kaynağı hadislerdir. Kur'an'da recm

184 'Udeh, a.g.e., I, 638.

185 İlgili hadisler daha sonra gelecektir.

186 Hadisler için bkz. Şevkânî, a.g.e., VII, 91-97.

187 İbn Rüşd, a.g.e, II, 364-365.

ile ilgili herhangi bir hükmün bulunmaması, Haricilerin ve bazı Şiî ve Mu'tezilî'nin bu cezayı inkar etmelerine, neden olmuştur. Onlara göre zinanın cezası, evli ve bekâr ayırımı olmaksızın celddir.[188] Buna karşı müctehitlerin çoğu, muhsanın (zina eden evlinin) celd değil, recm edileceği konusunda ittifak etmişlerdir. Her iki tarafın dayandıkları deliller bulunmaktadır.[189]

1) Recmi Savunanların Dayandıkları Deliller;

لا يحل دم امرإ مسلم يشهد ان لا اله الا الله واني رسول الله
الا احدى ثلاثة نفر : النفس بالنفس، الزاني ، والتارك
لدينه المفارق للجماعة .

a) *"Allah'tan başka ilâh olmadığına benim Allah'ın Rasulü olduğuma şahitlik eden hiçbir müslümanın kanı (nı akıtmak, onu öldürmek) helâl olmaz, şu üç kişi hariç; (kasden) adam öldüren kişi, zina eden (evli), dinden dönüp (İslâm) cemaatından ayrılan kişi."* [190]

---

188 Ebu Zehra, a.g.e., 102; 'Udeh, a.g.e., 1,640.

189 Bkz. Razî, a.g.e., XXIII, 134-136; Tusî, **en-Nihaye fi Mücerredi'l-Fıkh ve'l-Fetavâ**, 699-703; Hıllî, **el-Muhtasarü'n-Nafi' fi Fıkhi'l-İmamiyye**, 293.

190 Buharî, **Diyet**, 6; Ahmed b. Hanbel, I, 61, 63, 65; Dârimî, **Hudud**, 2.

b) Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halit yoluyla gelen bir hadise göre kendileri Rasulüllah'ın yanında iken adamın biri ayağa kalkarak; " Allah aşkına aramızda Allah'ın kitabına göre hüküm ver!" dedi. bunun üzerine davalı ayağa kalktı -ki, o, daha bilgin idi.- ve "evet bizim aramızda Allah'n kitabı gereği hükmet!" deyince, Rasulüllah (s.a.s.), onlardan birisine konuşması için izin verdi. o da şöyle konuştu: "Benim oğlum bu adamın yanında işçi olarak çalışıyordu, karısıyla yasa dışı ilişkiye girmiş, ben de fidye olarak ona yüz koyun ve bir hizmetçi verdim. Sonra ilim adamlarına sordum, dediler ki; oğlunun cezası; yüz sopa ve bir yıl sürgündür, kadının ise, cezası recmdir." Bunun üzerine Hz. Peygamber, şöyle buyurdu: *"Allah'a and olsun ki, Allah'ın kitabına göre aranızda hüküm vereceğim; yüz koyun ve hizmetçi sana geri verilecek, oğluna da yüz sopa (celd), vurulacak ve bir yıl süresince sürgün edilecetir. -yanındaki Üneys'e dönerek-*

اغد الى امرأة هذا فان اعترفت فارجمها

Üneys! şu adamın karısına git, durumu tahkik et, eğer suçunu itiraf ederse, recmet!" buyurdu. Üneys, gitti ve kadın suçunu itiraf edince de onu recmetti.[191]

c) Hz.Ali, zina suçlusu Şuraha isimli kadını perşembe günü celd (yüz sopa), cezasıyla cezalandırmış, cuma günü de, recmetmiştir. İki cezayı birden mi uyguladın? sorusuna Hz. Ali şu cevabı vermiştir:

---

191 Buharî, **Hudud**, 30, VIII, 24-25.

جلدتها بكتاب الله ورجمتها بسنة رسول الله (صلعم)

"Allah'ın kitabı gereğince sopa, Rasulünün sünneti gereğince de recm'i uyguladım" [192]

d) 'Ubade b. Samit'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

قال رسول الله (ص) : خذوا عني، خذوا عني قد جعل الله لهن سبيلا السيب بالسيب جلد مائة ورمي بالحجارة ، والبكر بالبكر جلد مائة ونفي سنة

"Benden öğreniniz, benden öğreniniz! Allah onlara bir yol gösterdi; evli evli ile zina ederse, yüz sopa ve recm, bekar bekar ile zina ederse, yüz sopa ve bir yıl süreyle sürgün gerektirir." [193]

e) Hz. Peygamber, zina suçunu işlediğini dört defa ikrar eden Maiz el-Eslemî'yi recmetmiştir. Bu konuda değişik yollarla gelen uzun uzun rivayetler vardır. [194]

f) Hz. Peygamber, işlediği zina sonucu hamile olduğunu itiraf ve ikrar eden kadını da bir kaç defa geri gönderdikten sonra recmetmiştir. Bu konuda hadis kitaplarında bir hayli tafsilat vardı. [195]

---

192 Buharî, **Hudud**, 21; Aynî, **'Umdetü'l-Kari**, XXIII, 291.

193 Ebu Davud, **Hudud**, 21.

194 Bkz. Buharî, **Muharibîn**, 21,25; Ebu Davud, **Hudud**, 23; Aynî, a.g.e., XXIII, 291.

195 Bkz. Ebu Davud, **Hudud**, 24; Razî, a.g.e., XXIII,134 vd.

g) İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre, Hz. Ömer, bir konuşma yaparak şunları söylemiştir: "Allah Hz. Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi, ona kitap gönderdi gönderdiği bu kitapta recm ayeti de vardı. Biz o ayeti okuduk ve anladık. Rasulüllah (s.a.s.), recm cezasını uyguladı, biz de ondan sonra uyguladık. Ben bir zaman sonra, insanların bunu unutup Allah'ın kitabında recm yoktur diyerek recmi inkar edeceklerinden ve böylece sapmalarından korkarım. Halbuki, zina eden evli erkek ve kadının suçlarının ispatı halinde -ister itiraf ederek, ister hamile kalarak- recmedilmeleri haktır. Allah'a yemin ederim ki, insanlar, Ömer Allah'ın kitabına ilave yaptı demeyeceklerini bilsem o ayeti tekrar yazardım."[196]

Değişik hadis mecmualarında evlinin zinasının recm cezasını gerektirdiği hususunda daha bir çok rivayet vardır.[197] Bu rivayetler, Ebubekr, Ömer, Ali, Cabir b. Abdillah, Ebu Said el-Hudri, Ebu Hureyre,

196 Buharî, **Muharibin**, 30; Müslim, **Hudud**, 23; Tirmizî, **Hudud**, 7; Ebu Davud, **Hudud**, 22; İbn Mace, **Hudud**, 9; Azimabâdî, **Avnü'l-Ma'bud**, XII, 97-98. Hz. Ömer'in, bahsettiği ayet; okunuşu neshedilmiş, ancak hükmü baki kabul edilen şu ifadelerdir:

الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما البتة ... bkz. aynı kaynaklar.

197 Bkz. Şevkânî, a.g.e., VII, 239 vd.

Bureydetü'l-Eslemî, Zeyd b. Halit ve diğer bazı sahabilere dayanmaktadır.[198]

2) Recmi İnkâr Edenlerin Dayandıkları Deliller;

a) Başta Hariciler olmak üzere bu görüşte olanlara göre Allah, kitabında küfür, adam öldürme, ve hırsızlık gibi suç çeşitlerini dile getirmiştir. Ancak zinanın hükmü üzerinde durduğu kadar diğerlerinin üzerinde durmamıştır.[199] Eğer recm meşru olsaydı, zinanın en önemli sonucu olurdu. Bu önemli sonucun bunca teferruatla anlatılan Kur'an hükümleri arasında yer almaması, onun gerekmediğini göstermektedir.

b) Nur suresinin 2. ayeti genel anlamlıdır; o halde her zina edenin -ister evli ister bekar herkesin- cezası, celdtir. Kur'an'ın genel hükümlerini vahit haberle tahsis etmek (özelleştirmek) ise, caiz değildir. Çünkü Kur'an, kesinlik ifade eder, ahad haber ise, zan ifade eder.

c) Nisa suresi ayet; 25 gereğince fuhuş yapan cariyelere, aynı işi yapan hür kadınlara uygulanan cezanın yarısının uygulanması gerekmektedir. Şayet hür kadına recm uygulanır diyecek olursak, cariyelere recmin yarısını uygulamak lazım gelir ki, bu da

198 Cessas, **Ahkamü'l-Kur'an**, yy. ty., III, 63-264.

199 Bkz. Razî., a.g.c., XXIII, 134-136.

mümkün değildir. Çünkü recm, bir nevi idamdır, idamın da yarısı olmaz. Bu da gösteriyor ki, zinanın cezası recm değil celdtir.

d) Hadislerin ifade ettikleri recm ve Hz. Peygamberin uygulamaları celd ayetinden önceki dönem için olabilir. Nitekim tabiundan bazıları bu durumu yani, ayetin, bu uygulamalardan sonra inip inmediğini sahabiye sorduğunda, sorulan sahabinin; "bilmiyorum" diye cevap vermesi,[200] recm hükmünün hala devam ettiği konusunda bir şüphedir.

'Asif (işçi) hadisinde, kendisini kiralayanın karısıyla zina eden işçinin ceza olarak ayrıca sürgün edilmesi, hükmü, Nur suresinin celd ile ilgili ayetinde geçmemektedir. Bu da celd ayetinin daha sonra indiğini ve daha önceki tüm zina cezalarını kaldırdığını göstermektedir.[201]

Hariciler,[202] çok az sayıda Şiî ve Mu'tezilî ilim adamı, yukarıdaki delillere dayanarak recm cezasının meşruiyyetini kabul etmemişlerdir. Bu görüş günümüzde de bazı ilim adamlarınca rağbet görmektedir.

200 Bkz. Buharî. **Muharibin**, 21; İbn Hacer, **Fethü'l-Bari**, XII, 100.

201 Ayrıntılı bilgi için bkz. Razî, a.g.e., XXIII, 134-136; Ebu Zehra, **'Ukubat**, 102 vd.

202 İbn Cezzi, **et-Teshil fi 'Ulumi't-Tenzil**, III, 58.

Bunlardan biri olan; Muhammed İzzet Derveze, recmi Nur suresindeki celd ayetinden önce, Hz. Peygamberin kendi içtihadına dayalı uygulaması olarak görmektedir.[203] Prof. Dr. Süleyman Ateş ise, bu konudaki hadislerin kendi aralarında çelişkili ve Kur'an'ın kesin hükmüne ters düştüğünü söylemektedir. Ateş'e göre, Hz. Ömer, zamanında zina suçunun arttığını görmüş, bu suçun yayılmasını önlemek için Kur'an'ın getirdiği yüz değnek cezasından daha ağır bir ceza getirmeyi kendi ictihadıyla gerekli görmüştür. Onun uygulaması sonunda da bu ceza daha sonraki hukuk ekollerince benimsenerek İslâm hukukuna mal edilmiştir.[204]

Recmn hükmünün devam ettiğine inanan çoğunluğun[205] karşı tarafa verdiği cevaplar şöyle özetlenebilir:

a) Recmin Kur'anda olmaması hususu

Recm ile ilgili Kur'an'da herhangi bir hükmün bulunmaması, onun gerekmediğini, ya da reddini gerektirmez. O takdirde, İslâm'ın bir çok hükmünü atmak gerekir. Çünkü Kur'an'da olmadığı halde bir çok

---

203 Bkz. Derveze Muhammed İzzet , **et-Tefsirü'l- Hadis,** Mısır 1963, X,110.

204 Ateş, a.g.e., VI,144-151.

205 Bkz. Ebu Zehra, a.g.e., 104.

hüküm, İslâm hukukunun ikinci kaynağı sünnetle tesbit edilmiş ve müslümanlar onları kabul edip yaşamıştır. Meselâ; Kur'an'da yer almadığı halde Sünnetle belirlenen yüzlerce hükümden birkaçı şunlardır: Kadının teyze ve halasıyla bir nikahta bulundurulamaması, nesep ile haram olanın sütle de (rada') haram olması, şart muhayyerliği, şuf'a ile ilgili hükümler, ninenin mirası, hayızlının namaz ve oruçtan menedilmesi, Ramazan günü cinsel ilişkinin keffareti, vitir namazının vacip oluşu, hurma şirası ile abdest almanın cevazı (Hanefilere göre), Müslümanla kâfirin birbirine vâris olamamaları...[206] O halde, recm olayının Kur'an'da yer almaması, onu reddetmeyi gerektirmez.

b) Nur suresinin ikinci ayetinin genel olması ve ahad haberle sınırlandırılamayışı hususu,

Recm hususunda ahad haberle ayeti sınırlandırma, bahis konusu değildir. Çünkü, bu konudaki haberler ahad haber değil, tevatürle bize kadar gelen haberlerdir. Mütevatir haberle Kur'an'ın hükmü tahsis edilebilir. Ayrıca fıkıh usulü kitaplarında belirtildiği gibi, Şafiîler, ahad haberle de Kur'an'ın hükümlerinin tahsis edilebileceğini belirtmektedirler.[207]

---

206 Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye **İ'lamü'l-Muvakki'in,** Beyrut 1973, II, 309-310; Şatıbî **el-Muvafakat,** Kahire ty., IV, 7, 11.

Buna göre ayetin genel oluşu, celdin gerektiğini, mütevatir haberlerse, recmin gerektiğini ifade etmektedir. Burada birbiriyle çelişen ve neshi gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Nitekim Hz. Ali, celd ile recmi beraber uygulamıştır.[208] Ahmed b. Hanbel, İshak ve Davud ez-Zahirî de bu görüşü tercih etmişlerdir.[209]

Ayrıca celd ayetinden sonra recm cezasına ihtiyaç hissedilmiş olması da hiç bir zaman ihtimal dışı tutulamaz.[210]

Bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a.s.)

... الثيب بالثيب جلد مائة ورمي بالحجارة

والبكر بالبكر جلد مائة ونفي سنة

"...evli evli ile zina ederse, yüz sopa ve recm,

---

207 Bkz. Şirazî, **el-Luma' fi Usuli'l-Fıkh,** talik ve tahric: Y. Abdurrahman Mar'aşlı, Beyrut 1986, s. 105,106; Gazzalî, **el-Menhul Min Ta'likati'l-Usul,** tahk. Muhammed H. Heylu, Dimaşk 1980, s.177; Habbazî, **el-Muğnî fi Usuli'l-Fıkh,** thk. M. Mazhar Beka, Mekke 1403,s.259; Razî, a.g.e., XXIII, 134-135; Ebu Zehra, a.g.e., 100-101.

208 Buharî, **Hudud**, 21; Aynî, a.g.e., XXIII, 291.

209 Razî, a.g.e., XXIII, 135.

210 Razî, a.g.e., XXIII, 134-135.

bekar bekar ile zina ederse, yüz sopa ve bir yıl süreyle sürgün gerektirir." [211] buyurulduğuna göre, nesh yok, beyan ve açıklama vardır.

c) Cariyelere hür kadınlara uygulanan cezanın yarısının uygulanması hususu.

Recmin varlığını savunan ilim adamlarının çoğu, şu kanaatı paylaşmaktadırlar; ayette geçen فإذا احصن ifadesi, "evlenince" demektir. نصف ما على المحصنات ifadesi de; "hür ve bekar kadınların cezasının yarısı" demektir.[212] Gerçekten, bu kelimelerin kökü olan الحصن kelimesi, korumak menetmek anlamındadır.[213] Ancak bulunduğu yere göre, farklı anlamlara gelmektedir. Meselâ, Nur suresinin 23. ayetinde, الحصن kelimesinden türetilmiş olan محصنات kelimesi, müslüman, hür, evli, aynı surenin 4. ayetinde, ise, iffetli olan kadın anlamına gelmiştir.[214]

Ayrıca Hz. Peygamberin kavlî ve fiilî sünneti, ayeti böyle yorumlamamızı gerektirmektedir.

d) Recmin celd ayetinin inişinden önce olması hususu.

'Aynî'ye göre Recmin celd ayetinden sonra

---

211 Ebu Davud, **Hudud**, 21, 22.

212 Ebu Zehra, a.g.e., 103.

213 Mütercim 'Asım, **Kamus**, حصن maddesi.

214 İbn Arabî, a.g.e., I, 381.

uygulandığı kesindir. Çünkü bu ayetin inişi ifk hadisesi ile ilgilidir. Bu hadisenin hicri 4. 5. veya 6. yılında olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Ancak en geç 6. yılındadır. Recm olayı ise, bundan sonra uygulanmıştır. Recm olayında bulunan Ebu Hureyre, Hicri 7. yılda müslüman olduğuna göre, recm daha sonradır.[215]

Hadisçiler bu görüşlerini Hz. Ömer'in recmin hükmünün devam ettiğini söylemesine ve recm hadisinin ravilerinden İbn Abbas'ın Hicretin 9. yılında annesiyle birlikte Medine'ye gelmesine dayandırmaktadırlar.[216] Hatta Nevevî; "Hz. Ömer, insanların recmi inkar edeceklerinden korktuğunu söylemekle keramet göstermiştir, çünkü söyledikleri aynen çıkmıştır. Belki de böyle olacağını Hz. Peygamberden öğrenmiştir kim bilir?"[217] demektedir.

***

Ancak hemen ifade etmeliyiz ki, Şevkanî gibi bazı ilim adamları, bu kanaatte değildir. O'na göre, Hz. Ömer'in sözü ile, insanın hayatını yok eden bir hüküm verilemez. Onun sahabilerin huzurunda bir konuşma

215 Aynî, a.g.e., XXIII, 291; İbn Hacer, **Fethü'l-Bari**, XII, 100

216 Ebu Zehra, a.g.e., 100-101; İbn Hacer, a.g.e., XII, 100.

217 Azimâbâdî, **Avnü'l-Ma'bud**, Medine 1968, XII, 97-98.

yapmış olması ve hiç kimsenin bir şey dememiş olması, bu konuda icma' olduğunu da göstermez Çünkü ictihad meselelerinde, muhalifin itiraz etmesi gerekmez, özellikle bunu söyleyen Ömer ise.[218]

***

Bize göre, bu konuda kesin bir hüküm verebilmek için üzerinde durulup incelenmesi gereken husus, recmden bahseden hadislerin ve bu konudaki Asr-ı Seadet uygulamalarının celd ayetinden önce mi sonra mi olduğunu kesin olarak tesbittir. Bu da özel ve ciddi bir araştırmayı gerektirmektedir. İlim erbabının ciddi araştırmalar yaparak bu konuyu ortaya koymalarından sonra kesin bir şey söylenebilir. Bilebildiğim kadarıyla henüz böyle ciddi bir çalışma yapılmış değildir.

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s)'ın bu tip hükümleri koyma yetkisinin olup olmaması konusu iyice incelenmelidir. Hz. Peygamberin helâl ve haram kılma yetkisinin olduğunu savunanlar, bu durumun âyetlerle sabit olduğunu ileri sürmektedirler, aksini savunanlar da benzer şeyler söyleyerek, O'nun sadece Allah'tan aldığı emirle bir şeyi helâl veya haram kılabileceğini iddia etmektedirler.[219] Fıkıh usulu kitaplarında bu konuda bir

218 Şevkânî, a.g.e., VII, 273.

219 Bu konudaki tartışmalar için bkz. Hayri Kırbaşoğlu, **İslâm Düşüncesinde Sünnet,** 195 vd. ;Tevbe 9/29; A'raf 7/157

hayli malumat verilmektedir.[220] Biz burada konuya girmek istemiyoruz. Ancak bu hususun da ilim adamları tarafından kesin çizgileriyle ortaya konması gerektiğini ifade etmekle yatiniyoruz. Ciddi çalışmalar yapılacak olursa o zaman recm konusunda kesin bir şey söylenebilir. Çok ciddi çalışmalar olmadan bu konudaki hadisleri çelişkili yada uydurma görmek, Asrı saadetteki uygulamaları bir çırpıda atmak faydadan çok zarar getirir kanaatindeyiz. İslâm'ı çağdaş düzen içinde müdafaa etme ihtiyacı gibi bir mecburiyet hissine kapılmaya da gerek yoktur. Çünkü bugün dünyanın hemen hemen her yerinde idam cezaları uygulanmaktadır. Elektrikli sandalyeye oturtmak, ya da zehirleyerek öldürmek, recmden çok da farklı değildir. Şayet yapılacak ciddi araştırmalar recmin neshedildiğini ortaya koyacaksa zaten söylenecek bir şey kalmaz; eğer recmin halâ geçerliliğini koruduğu anlaşılacak olursa bunu da olduğu gibi kabullenmek lazımdır. Bir şey neyse odur.

5. Recm'in Uygulanabilmesinin Şartları,

İslâm hukuku, zinayı en çirkin ve toplum için en tehlikeli bir suç olarak görmesine ve müeyyidesini de çok ağır bir biçimde tesbit etmesine rağmen, zina

220 Bkz. İbn Kayyım el-Cevziyye, **İ'lâmü'l-Müvakk'in**, II, 307; Şatibî, **Muvafakat**, IV, 10.

cezasının infazı için öngörülen şartların oluşması, adeta imkânsızdır. Bu nedenle İslâm hukukunun uygulandığı dönemlerde, zinadan dolayı cezaya çarptırılan insanların sayısı çok değildir.

Zina suçlusunun cezalandırılabilmesi için, suçlunun akıllı, baliğ, kendinde, ve suçu isteği ile yapmış olmalıdır. Deli, çocuk, uyuyan ya da baygın birinin bu suçu işlemiş olması haddi gerektirmez.

Ayrıca şahitlerden birinin ya da bir kaçının infaz sırasında mazeretsiz olarak bulunmaması, ya da şahitlikten kaçması, yahut ölmesi, haddi düşürür, Malikî, Şafiî, Hanbeli ve Zahirilere[221] rağmen Hanefîlerin bu görüşü[222] bizce de tercihe şayandır. Çünkü işe şüphe karışmıştır, hadler de şüphe ile düşer.[223] Bu durum hükümden önce ya da sonra fakat infazdan önce olması arasında fark yoktur.[224]

Şahitlerin kendi aralarında yer, zaman, şekil, bakımından ihtilafa düşmeleri gibi şüpheye neden

221 Bkz. Cebr, Mahmud, **Sükutu'l-'Ukubat**, II, 35-36 ve oradaki kaynaklar.

222 Bkz. **Fetava'l-Hindiyye**, Diyarbakır 1973, II, 146; Merğinanî, **Hidaye**,II, 96.

223 Tirmizî, **Hudud**, 2; Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, VII, 118.

224 Cebr, Mahmut, a.g.e., II,37.

olacak hususlar, haddin düşmesine sebep olmaktadır.[225]

Haddin düşmesini sağlayan hususlardan biri de zamanaşımıdır;[226] şahitler olayı gördükten sonra bir ay içinde şahitlik yapmazlarsa, had düşer.[227] İmam Ebu Hanife'ye göre, zamanaşımı süresi, hakimin takdirine bırakılmıştır,[228] altı ayla sınırlayanlar da vardır.[229]

Hatta zina cezasının uygulanabilmesi için dört şahidin olayı en açık bir biçimde görmeleri şarttır, öyleki, itham edilenleri aynı yatakta çıplak olarak görmek bile yeterli değildir.

Şahitlik edenlerin olayı tam görmeden böyle bir suça şahitlik etmeleri, iftira suçlusu olarak kazif haddine çarptırılmalarını gerektirir. Böylece böylesine hassas bir konuda ulu orta söz sarfedilmesi de önlenmiştir.

Hatta cumhura göre, hakimin göreve gelmeden önce, ya da sonra olayı bizzat görmüş olması da ceza vermek için yeterli değildir.[230]

---

225 Bkz. Tirmizî, **Hudud**, 2; Şevkânî, a.g.e., VII, 118.
226 Cebr, Mahmut, a.g.e., II, 90-91.
227 Serahsî, a.g.e., IX, 70.
228 İbn Hümam, **Fethü'l-Kadir**, V, 60.
229 Serahsî, a.g.e., IX, 70.
230 İbn Kudame, **el-Muğni**, X, 191; Seyyid Sabık, **Fıkhü's-**

İslâm hukuku durup dururken, çiftleri zina yapıp yapmadıkları konusunda tıbbı bir muayeneden geçirip, sonra da yasa gereği had uygulama yoluna da gitmez.[231] Çünkü bunda da doğruluk, yanılma, ve sui istimal vs. şüphesi vardır. Hadler şüphe ile düşer.[232]

Sünne, Beyrut 1977, II, 356.

231 Mevdudî, a.g.e., III, 418.

232 Tirmizî, **Hudud**, 2; Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, VII, 118. Cezaların düşmesi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Cebr, Mahmut, a.g.e., II, 5-158; Mevdudî, a.g.e., III, 417 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

C. DİNDEN DÖNMME (İRTİDÂD)

1. İrtidâd'ın Tanımı;

İrtidâd ya da riddet sözlükte, dönmek, rücu' etmek anlamına gelir. Kur'an'da bu anlamda kullanılmıştır.[233]

Bir hukuk terimi olarak ridde, İslâm dininden dönme, ya da O'ndan alakayı kesme anlamına gelmektedir.[234]

Dinden dönmenin iki ana temeli vardır;

a) İslâm dinini fiil, söz veya inanç bağlamında terketmek

İslamın yasakladığı bir davranışı, kasden helâl görmek, ya da İslâmla alay etmek fiili terk olmaktadır.

233 Maide 5/21.

234 Kâsânî. a.g.c.,VII, 134; Hattâb, **Mevahibü'l-Celil,** Libya ty., VI, 379; Ramli, **Nihayetü'l-Muhtac,** Kahire 1967, VII, 393; Buhutî, **Keşşafü'l-Kina',** IV, 100.

Bu anlamda putlara tapmak, Kur'an'a hakaret için onu pis bir yere atmak gibi[235] davranışlar dinden çıkmayı gerektirir.

Sözlü terk ise; İslâm'ın temel kabul ettiği esasları sözleriyle inkâr etmek şeklinde olur. Rububiyyeti, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr gibi.

İnanç bağlamında terk de, İslâm'ın esaslarına inanmamakla olur.

Dinden dönme, akıllı ve baliğ kimsenin zorlama olmadan bu üç yoldan birine baş vurması ile olur. Delinin, sarhoşun[236] aklı ermeyen çocuğun ve mükreh (zorlanan)ın dinden dönmesi makbul değildir.[237]

b) Kişinin sözlü, fiili veya itikadî olarak gerçekleştirdiği davranışının dinden çıkmayı gerektirdiğini bilmesi ve bunu bilerek yapması gerekir.

---

235 'Udeh, a.g.e., II, 707.

236 Ebu Hanife ve arkadaşları bu kanaattedirler (Kâsânî, a.g.e.,VII,134). Eğer kendi kendini sarhoş etmişse, Malik, Şafiî , Ahmed b. Hanbel ve Zeydiye mezhebine göre, sarhoşun dinden çıkması gerçekleşir.(İbn Kudame, a.g.e., X, 108-110; Ramlî, a.g.e., VII, 397; Hattab, a.g.e., IV, 34.)

237 'Udeh, a.g.e., II, 713-718.

Hatta Şafiî'ye göre, kişinin bu işi bilerek yapması da yetmez, dinden çıkmaya niyetlenmesi de gerekmektedir. Çünkü ameller niyete göre değer kazanır.[238]

2. Dinden Dönmenin Cezası Ve Bu Cezanın Dayandığı Deliller,

Dinden dönmenin cezası, duruma göre değişir. Bunlar; idam, ta'zir, malın müsaderesi, mürtedin tasarruf yetkisinin kısıtlanması gibi.cezalardır.

İslâm hukukçuları daha çok

من بدل دينه فاقتلوه

"Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz!"[239] hadisine dayanarak dinden dönmenin cezasının idam olacağını belirtmişlerdir.[240] Mürted ister erkek, ister kadın, ister ihtiyar, ister genç olsun farketmez. Ancak, Ebu Hanife kadının bu nedenle idama mahkum

---

238 Buharî, **Bedü'l-Vahy,** 1; 'Itk,6; **Menakib'l-Ensar,** 45; **Talâk,** 11, **Eyman,** 23; Müslim, **İmare,** 155; Ebu Davud, **Talak,** 11; Nesai, **Tahare,** 59; **Talak,** 24; **Eyman,** 19; İbn Mace, **Zühd,** 26. Ayrıca bkz. Ramli, a.g.e., VII, 394; 'Udeh, a.g.e., II, 719.

239 Buharî, **Cihad,** 149; **İ'tisam.** 28; **İstitabe,** 2; Ebu Davud, **Hudud,** 1; Tirmizî, **Hudud,** 25; Nesaî, **Tahrim,** 14; İbn Mace, **Hudud,** 2; Ahmed b. Hanbel, I, 2, 7, 282, 283, 323, V, 231.

240 'Udeh, a.g.e., II,720.

edilemeyeceğini belirtmiştir.[241]

İdam cezası, tevbe ve benzeri bir şeyle düşecek olursa, yerine duruma uygun bir tazir cezası geçer, hakim bu yetkisini kullanma durumundadır.

İmam Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre, mürted, öldüğü, ya da öldürüldüğü zaman malı müsadere edilir, herhangi bir kimseye miras olarak kalmaz[242]

Ebu Hanife bu görüşe muhalefet ederek, müslümanken kazandığı malın müslüman vârislerine miras kalacağını, mürtedken kazandığı malları ise, fey' durumunda olacağını belertmiştir. İmameyn mürtedken kazandığını da miras malı olarak görmektedirler. Ancak, darü'l-harbdeki mallarının fey' olduğu konusunda ihtilaf yoktur.[243]

İmam Malik, Şafii, Ebu Hanife ve Ahmed b. Hanbel'e göre, mürted, vâris olamaz, malında tasarruf yetkisi kalkar, yaptığı tasarruflar mevkuftur, tekrar müslüman olursa, geçerlilik kazanır, bu haliyle ölürse,

241 Kâsânî, a.g.e., VII, 135.

242 Hattab, a.g.e., VI, 281-282; Buhutî, a.g.e., IV, 104; İbn Kudame, a.g.e., X, 81.

243 Kâsânî, VII, 138.

tasarrufları geçersiz olur.[244]

İmameyn'e göre mürtedin malı irtidatla değil, ölümle yok olmuş olur, dolayısıyla hayatta iken malında tasarruf yetkisi devam eder.[245]

Dinden dönmenin cezasının dayandığı delillerse, şöyle özetlenebilir:

Dinden dönme ile ilgili olarak şöyle bir ayet vardır;

ومن يرتدد منكم عن دينه فيمت وهو كافر
فاولئك حبطت اعمالهم في الدنيا والآخرة
و اولئك اصحاب النار هم فيها خالدون

"Sizden kim dininden döner kafir olarak ölürse, işte onların bütün yaptıkları dünyada da, ahirette de boşa çıkmıştır ve onlar, ateş halkıdır, orada sürekli kalacaklardır." [246]

244 Hattab, a.g.e., VI, 281-284; Ramlî, a.g.e., VII, 401; İbn Kudame, a.g.e., X, 83.

245 Kâsânî, a.g.e., VII, 136.

246 Bakara 2/ 217. Kur'an-ı Kerim'de dinden dönme ile ilgili başka ayetler de vardır. Ancak bunlardan hiç biri dünya hayatında verilmesi gereken bir cezadan bahsetmemektedir. Sadece ahirette uğrayacakları cezadan bahsetmektedir. Bu da, Cehennem ateşi ile, ziyana uğramak ve yapılan amellerin yok olup gitmesidir. Bkz. Muhammed 47/25; Maide 5/54. Ayrıca imandan sonra kafir olmakla ilgili bazı ayetler de

İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: من بدل دينه فاقتلوه *"Kim dinini değiştirirse, onu öldürünüz!"* [247]

Fukaha, yukarıdaki ayet ve hadise dayanarak mürteddin idam edilmesinin gerektiğini kabul etmişlerdir.

Hanefî hukukçu Serahsî, mürteddin öldürülmesinin asıl dayanağı;

تقاتلونهم او يسلمون

"...Onlarla ya dövüşürsünüz, yahut da onlar müslüman olurlar..." [248] ayeti olduğunu belirtmektedir.[249]

***

Görüldüğü gibi bu iki ayette de dinden dönenin öldürüleceğine dair açık bir hüküm yoktur. Hadis-i Şerif

---

vardır: Nisa 4/37; Maide 5/5; Alu İmran 3/86; Kehf 18/29 gibi.

247 Buharî, **Cihad**, 149; **İ'tisam**, 28; **İstitabe**, 2; Ebu Davud, **Hudud**, 1; Tirmizî, **Hudud**, 25; Nesaî, **Tahrim**, 14; İbn Mace, **Hudud**, 2; Ahmed b. Hanbel, I, 2, 7, 282, 283, 323, V, 231.

248 Fetih 48/16.

249 Serahsî, a.g.e., X, 68.

ise, ahad hadistir. Birçok ilim adamına göre,[250] hadler ahad haberle sabit olmamaktadır. Şayet, ahad haberle hadler sabit olsa bile, burada mürted'ten kasdedilen onun mücerred olarak İslâm'dan ayrılması, küfrü benimsemesi değildir.

***

Kanaatimize göre, mürtedden kasıt, İslâm nizamına, İslâm devletinin varlık ve bütünlüğüne karşı çıkıp ona baş kaldırmak için dinden dönmedir. İşte dört mezhebin ittifakıyla mürtede uygulanan idam cezası, bu düşünceyle dinden dönmenin cezasıdır, yoksa, kılıç zoruyla insanları dinde tutmak için değildir. Birçok ayette belirtildiği gibi, dini zorla kabul ettirmek gibi bir şey zaten yasaklanmıştır. Nitekim

لااكراه في الدين · *"Dinde zorlama yoktur."*[251]

افانت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين

"İnsanları dine girinceye kadar zorlayacak mısın?"[252]

وقل الحق من ربكم فمن شاء فاليؤمن ومن شاء فليكفر

" O Kur'an Rabbinizden gelen bir haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen kafir olsun!" [253] ayetleri,

250 Yavuz, Yunus Vehbi, **İslâm'da Düşünce ve İnanç Özgürlüğü**, 232-233, (Serahsî, **el-Usul**, I, 333-334' den naklen).

251 Bakara 2/256.

252 Yunus 10/99.

bunu açıkça göstermektedir.

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah'ın şu sözleri de bu kanatimizi desteklemektedir; "İrtidâd suçu, İslâm milletine karşı işlenen bir bağy (isyan) suçu olduğundan hem siyasî, hem de dinî ceza gerektirmektedir."[254]

Ayrıca, İslâm'ın kimseyi zorla dine sokmayı emretmediğini, herkese din ve vicdan hürriyeti tanıdığını, başka dinden insanlara dinlerini yaşama fırsatı verdiği herkesin bildiği bir gerçektir.[255] Herşeyden önce, لااكراه في الدين *"Dinde zorlama yoktur"* [256] ayetiyle bu hüküm ilan edilmiştir. Bir başka ayette de;

ولو شاء ربك لآمن من في الارض كلهم
جميعا أفأنت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين

"Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi mutlaka inanırdı, o halde sen mi insanları inanmaları için zorlayacaksın?" [257] buyurulmakla, Allah'ın

253 Kehf 18/29.

254 Bkz. Vakıdî, **Kitabü'r-Ridde,** (Hamidullah'ın Mukaddimesi), s.9. Bilindiği gibi bağy suçunun cezası, Hucurat suresinin 9. ayetiyle sabittir. Ayrıca bkz. Cessas, a.g.e., III, 401; Serahsî, age., VII, 140,141.

255 Bkz. Fıkıh kitaplarının Siyer bölümlerine, zımmilerin ahkamı ile ilgili müstakil eserlere; Zeydan, **Buhus,** 416.

256 Bakara 2/256.

insanoğluna bahşettiği kendisine inanıp inanmama özgürlüğüne işaret etmiştir. Yoksa tüm insanları, mü'min ve itaatkar kullar olarak yaratması, ve yeryüzünde hiçbir kâfir kul bırakmaması işten bile değildi. Fakat o zaman insanoğlunun yaratılmasının altında yatan hikmet, geçersiz hale gelirdi.[258]

Bazılarına göre bu hürriyet, dine girmeden öncedir. Kimse, zorla müslüman edilemez, ancak dine girdikten sonra dilediği gibi davranamaz, onun kurallarına uymak gerekir. Bu doğrudur, bir sistemi benimsemek onun kurallarına uymayı kabul etmek anlamına gelir. Aykırı davranışların müeyyideleri de olmalıdır. Ancak, İslâm'ın insanlara tanıdığı din ve vicdan hürriyetini müslüman olmadan önceki bir zamana hasretmek sadece bir izah tarzıdır ve böyle bir davranış, Hıristiyan ve Yahudilere tanınan din ve vicdan hürriyetinin Müslümanlardan esirgenmesi demektir ki, naslarda böyle bir sınırlama bildiğimiz kadarıyla mevcut değildir.[259]

Bu nedenle, mürtedin (dinden dönenin) idamla cezalandırılması, devletin düzenine karşı başkaldırması ve bir bağy suçu işlediği içindir. Yoksa, kimseye ilan

257 Yunus 10/99.

258 Mevdudî, a.g.e., II, 340.

259 Krş. Aydın, M., **1.Kur'an Sempozyumu,** 1-3 Nisan 1994, s.353

etmeden, İslâm'ı karalamadan bir başka dini benimsemişse, bu insana idam cezası verilmez.[260] Hz. Peygamber'in fiilî sünnetinde böyle bir hükümden bahsetmek mümkün değildir. Hatta Hz. Peygamber'e vahiy katipliği yapmış olan Kays adlı biri mürted olup kaçmış, fakat Hz. Peygamber ona herhangi bir ceza uygulamamıştı.[261]

Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber'in öldürülmelerini emrettiği bazı kimseler varsa da, bunlar, mürted olduktan sonra düşmanları Müslümanların aleyhine kışkırttıkları için bu cezaya müstahak olmuşlardır.[262] Hatta bir kısmı tekrar müslümanlığı kabul ettiği için bu cezadan kurtulmuşlardı. Tarihte devlet adamları, kamunun yararını dikkate alarak bazı uygulamalarda bulunmuş olabilirler, ama bunlar hep başkaldırılara karşı tedbir almaktan ibaretti. Hz. Ebubekr'in mürtedlere ve zekat vermeyenlere karşı savaş açması, tamamen devletin düzenini yıkma girişimlerine karşı verilmiş bir savaştır.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in müslümanlar arasında münafıkların varlığından haberdar olduğu halde bu

260 Bkz. Şeltut, a.g.e., 301; Zeydan, Buhus, s. 416.

261 Yavuz, a.g.e., 224.

262 Yavuz, a.g.e. ve yer. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İbn Hacer, **el-İsâbe**, II, 317.

insanları cezalandırmadığı, hatta onları mescidinden kovup, mahcup bile etmediği bilinmektedir.

Bu da Müslümanların ne kadar hoşgörü sahibi olduğunun bir kanıtıdır. Bu nedenle diyoruz ki, mürtedin ölüm cezasına çarptırılması, İslâmî sisteme, devletin egemenliğine karşı çıkma haline münhasırdır.[263] Bugün hemen hemen bütün dünyada bu suçu işleyenlerin cezası hep aynıdır, idam.

Bu nedenle, İslam hukukçularının mürtedle, ve mürteddin mal varlığı ile ilgili verdikleri hükümlerin hepsi, bu anlamdaki bir irtidatla ilgi olduğuna inanmaktayız.

3. Dinden Dönme (irtidad) Cezasının Uygulanabilmesinin Şartları,

Mürtedin cezalandırılabilmesinin en önemli şartı, onun tevbe etmesini, yaptığına pişman olmasını istemektir. Birçok hukukçuya göre, mürteddin tevbe etmesini istemek vaciptir.[264] Bunu yapmadan mürted idamla cezalandırılamaz.

263 Şeltut, a.g.e. ve y.

264 İmam Malik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel'e ve Zeydiye mezhebine göre, vacip, Ebu Hanife ve bazı Zeydilere göre, müstahaptır. ('Udeh, a.g.e., II, 722.)

Malikîlere göre, tevbe süresi üç gündür[265] Ebu Hanife'ye göre bu süre, imamın takdirine bırakılmıştır.[266] Ahmed b. Hanbel'e göre, tevbe süresi üç gündür ve bu arada mürted hapsedilir.[267]

Mürteddin tevbe etmesiyle idam cezası düşer, hakim, haline uygun bir ta'zir cezası ile cezalandırır. Ebu Hanife'nin ictihadında olduğu gibi, kadın ve çocukta idam cezası şüpheden dolayı düştüğünden hapis cezası verilir.[268]

Son olarak Prof. Dr. Abdulkerim Zeydan ve Dr. Abdulkerim Osman'ın bu konudaki görüşlerini tesbitte fayda vanrdır. Zeydan'a göre;

"Dinden dönen kimseye uygulanan cezayı inanç hürriyetine getirilmiş bir kısıtlama gibi görenler yanılmaktadırlar. Bunun inanç hürriyeti ile hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü irtidad, bilindiği gibi, bir müslümanın dininden dönmesidir. Bu nedenle karşımızda suç işleyen müslüman vardır, dininden, inancından zorla çıkarılan bir Hıristiyan veya Yahudi değil. Zaten kimsenin

265 'Udeh, a.g.e., II, 723.

266 Kâsânî, a.g.e., VII, 135.

267 Buhutî, a.g.e., IV,104.

268 'Udeh, a.g.e., II, 728.

dininden zorla çıkarılamayacağı Kur'an teminatı altındadır. Eğer insanlar zorla İslâm dinine sokulabilseydi, İslâm hukukunda zimmet akdi (zimmilerle ilgili hükümler) meşru görülmezdi.

Şayet 'niçin insanların İslâm dininde kalmaları istenmektedir, bu onların istedikleri gibi inanmalarını engelleme anlamına gelmez mi?' denecekse cevap olarak deriz ki; müslüman bir insan Müslümanlığı benimsemekle İslâm'ın hükümlerini ve inançlarını benimsemiş demektir. Önce birşeyi kabullenip sonra ona aykırı davranmak, doğru bir davranış biçimi olarak kabul edilmez. Akdine ve ahdine aykırı davrananlar uygun bir ceza ile cezalandırılırlar. Dinden dönen kişi de bu hareketiyle önce benimsediğini ihlal ettiği gibi daha bir çok suç da işlemektedir.

Şunu hemen belirtmeliyiz ki, mürtedin dinden çıktığını herhangi bir şekilde ilân etmesi gerekir. Aksi takdirde onun dinden döndüğüne hükmedilemez çünkü o takdirde bu kişi mürted değil, münafık sayılır. Böylece mürtedin dinden çıkışını ilan etmesi bir başka suç teşkil eder. Çünkü bu ilanda, ümmetin inancını alaya alma vardır; İslâm nizamını hiçe sayma vardır. Ayrıca mürted, bu davranışıyla kendisi gibi olanları bu yola teşvik etmiş olur. En azından zayıf inançlı kişilerin

kalplerine şüphe tohumlarını ekmiş olur. Bütün bunlar, toplumun sarsılmasına ve İslâm nizamının zedelenmesine sebebiyet verir. Bunlar büyük suçlardır. Bu suçların önlenmesi, ancak mürtede verilecek ceza ile mümkün olur.

İslâm hukukunda mürtede ölüm cezası öngörülmüştür. Çünkü İslâm nizamını bozucu davranışta bulunmak en büyük suçtur. Nitekim bazı davranışlar çok kötü sonuçlar verdiği için cezası da ona göre ağırdır, bunda garipsenecek bir şey de yoktur. Meselâ devletle orduya erzak temin etmek üzere anlaşan bir insanın, tam savaş sırasında kasden ordunun erzakını kesmesi, onun idamı için yeterlidir. Çünkü yaptığı hareket basit gibi görünse de korkunç sonuçlar doğuracağı için cezası da büyük olur. Bir başka örnek; bir çocuğu emzirmeyi üzerine alan bir kadın kasden yavruyu emzirmez ve bundan dolayı çocuk ölürse, bazı hukukçulara göre, kadının cezası idamdır. Böyle bir durumda kadın, 'önce kabul ettim sonra fikrimi değiştirdim, fikrimi değiştirme hakkım yok mu,' diyebilir mi?

Bununla birlikte İslâm hukuku, mürteddin suçunun büyüklüğüne rağmen ona üç gün mühlet vermeyi gerekli görmüştür. Bu müddet içinde pişman olursa cezası düşer. Bütün bunlara rağmen mürtedi

cezalandırmada inanç hürriyetinin kısıtlanması vardır denilebilir mi? Hayır denilemez."[269]

Dr. Abdulkerim Osman ise şu tesbitlerde bulunmuştur:

"Şu kadarını söylemeliyiz ki;

1. Dinden çıkma ile, dine karşı çıkma arasında fark vardır. Dinden çıkma genellikle fert bazında olur. Oysa dine karşı çıkma, daha çok topluca olur, tıpkı Rasulüllah dönemindeki yahudi guruplar ile Hz. Ebubekir dönemindeki Arap mürtedler gibi.

2. Bir fiili yasaklamak ile o fiilin karşılığında bir ceza koymak arasında fark vardır.

3. Mürteddin cezası had değil, tazirdir veliyyü'l-emrin kararına bırakılmıştır.

İbn Kayyım'a göre, mürteddin cezasının İslâm'daki inanç hürriyeti ile ilgisi yoktur bu, siyasi bir husustur, bundan maksat, müslümanları ve İslâm devletinin nizamını düşman saldırılarından korumaktır."[270]

---

269 Zeydân, **Buhus**, 415-416.

270 Abdulkerim, **en-Nizamü's-Siyasi fi'l-islâm**, 66-67.

Sonuç

İslâm ceza hukukunda cezalandırma yetkisi devlete ait olup, şahsi değildir. Cezalandırma insanları sindirmek için değil, onların dünyevî ve uhrevi mutluluğunu sağlamak içindir.

İslâm hukukunda İdam cezasını gerektiren suçların sayısı, oldukça azdır. Bunlar, kasden adam öldürme, evlinin zina etmesi ve dinden dönme şeklinde özetlenebilir. Bunların dışında kalan diğer suçlara, gerektiğinde siyaset, kamu yararı gibi gerekçelerle idam cezasının verilip verilemeyeceği hususu tartışmalıdır.

Ancak idam cezasını gerektiren bu üç önemli suçun cezası her zaman idam değildir. Çünkü bu cezanın verilebilmesinin bazı şartları vardır, bunların gerçekleşmesi gerekmektedir. Mesela kasden adam öldürmede idam cezasının uygulanabilmesinin birçok şartları vardır. Bunların bir kısmı kâtil ile, bir kısmı maktul ile ve bir kısmı da öldürme fiili ile ilgili şartlardır. Bunun yanısıra af ve sulh müesseseleri diğer ağır cezaların aksine kasden adam öldürmede devreye sokulabilmekte ve mümkün mertebe idam cezası sınırlandırılmaktadır

Ancak idam (kısas) cezasının varlığı, toplumun

yaşamasının bir garantisidir. Bakara suresinin 179. ayetinde;

ولكم في القصاص حيوة يا اولى الالباب لعلكم تتقون

"Ey akıl sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır, korunmanız için bu hüküm size farz kılındı." buyurulması, bunun en açık delilidir.

Evlinin zina suçunu işlemesinin idam (recm) cezasını gerektirip gerektirmeyeceği konusundaki tartışmalar, bir yana bırakılsa bile bu suçun, idam cezasıyla sonuçlanması için ileri sürülen şartların gerçekleşmesi, adeta imkansızdır. Bu nedenle, İslâm hukukunun yürürlükte olduğu dönemlerde ve yörelerde, zina suçundan dolayı idama mahkum edilen insanların sayısı oldukça azdır. Dört şahidin suçun işlendiğini en açık bir biçimde görmeleri ve belli bir süre içinde şahitlik etmekten kaçmamaları, kendi aralarında yer, zaman, şekil bakımından ihtilafa düşmemeleri gibi şartların oluşması da gerekmektedir.

Dinden dönme (irtidâd) suçunun, idam cezasını gerektirmesi, dinden çıkanın bu durumunu ilân ederek İslâm'ı tezyif etmesi ve ona baş kaldırması anlamına geldiği, ya da bu anlamda olduğuna bağlıdır. Yoksa İslam'ı benimsemediğinden dolayı kimseye idam cezası verilmez.

İslâm'da kimsenin gizli hallerini araştırmak da (tecessüs) caiz olmadığına göre,[271] irtidâd için öngürülen idam cezası, aslında bu davranışın açıkça propoganda yoluyla İslâm nizamına karşı gelinmesinden dolayıdır.

O halde denilebilir ki, İslâm ceza hukukunda, idam cezası vardır. Ancak, bu cezanın uygulanması için gerekli şartların oluşması bir hayli zor olduğundan, uygulamada hemen hemen yok gibidir.

---

271 Hucurat 49/12.Serahsî

BİBLİYOGRAFYA

A

ABDULKERİM, Osman, **en-Nizamü's-Siyasî fi'l-İslâm**, Daru'l- İrşâd, Beyrut 1388/1968.

AHMED B. HANBEL (241/855), **el-Müsned**, I-VI, Beyrut 1389/1969.

AKDEMİR, Süleyman, **Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması**, İzmir 1988.

AKŞİT, M. Cevat, **İslâm Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları**, İstanbul 1976.

ARAL, Sadri Maksudi, **Umumi Hukuk Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul 1944.

ATEŞ, Süleyman, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, I-XII, İstanbul 1990.

AYDIN, Mehmet, **1.Kur'an Sempozyumu**, (Tebliğler-Müzakereler) 1-3 Nisan 1994. Bilgi Vakfı, Ankara 1994.

AYNÎ, Bedrüddin Muhammed b. Ahmed (855/1451), **'Umdetü'l-Kârî, Şerhu Sahihi'l-Buhârî**, I-XXV, Beyrut ty.

AZİMÂBÂDÎ, Ebu Abdirrahman Muhammed Eşref b. Emir b. Ali (1323/1905 civarında), **Avnü'l-Ma'bud 'ala Süneni Ebi Davud**, I-XIV, İbn Kayyım el-Cevziyye'nin Şerhi ile beraber, thk. Abdurrahman, M. Osman, 2. baskı, Medine 1388/1968.

B

BÂCURÎ, İbrahim (1860/1276), **Haşiyetü'l-İkna' fî Halli Elfazi Ebi'ş-Şuca'**, I-II, Mısır 1343.

BARDAKOĞLU, Ali, **«Ceza»**, Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.

BEYDÂVî, Abdullah b. Ömer (791/1291?), **Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl**, I-II, Mısır 1939.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Hukuki İslâmiyye ve Istılahâti Fıkhıyye Kamusu**, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1976.

BUHÂRÎ, Abdulaziz (730/1329), **Keşfü'l-Esrâr Şerhu Usuli'l-Pezdevî**, I-IV, İstanbul

1308/1890.

BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsma'il (256/870), **el-Câmi'u's-Sahîh**, I-VIII, Ofset, İslâmî Kitabevi, İstanbul 1979.

BUHÛTÎ, Mansur b. Yunus b. İdris (1051/1641), **Keşşâfü'l-Kinâ' 'An Metni'l-'İknâ'**, I-VI, Beyrut ty.

C

CEBR, Mahmut, **Sükûtu'l-'Ukubat**, I-IV, Kısas Bahsi. (Doktora tezi)

CESSÂS, Ebubekr Ahmed b. Ali er-Râzî (370/ 980), **Ahkâmü'l-Kur'ân**, I-III, yy. ty.

CEZÎRÎ, Abdurrahman b. Muhammed (1882/ 1941), **Kitâbü'l-Fıkh 'Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, I-V, 6. bası, Mısır ty.

D

DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman (255/868), **Sünenü'd-Dârimî**, I-II, Beyrut ty.

DERDİR, Ahmed b. Muhammed (1201/1786), **eş-Şerhü'l-Kebir** I-IV, Desukî Haşiyesi kenarında yy. ty.

DERVEZE, Muhammed İzzet , **et-Tefsirü'l-**

Hadis, I-X, Mısır 1963.

DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku** I-III, İstanbul 1961.

E

EBU ZEHRA, Muhammed, **el-Cerime ve'l-'Ukube fi'l-Fıkhi'l-İslâmî**, Darü'l-Fikr, Beyrut ty.

ERMAN, Sahir-DÖNMEZER, Sulhi, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku** I-III, İstanbul 1961.

G

GARRAUD, **Traité théorique et pratique du droit panél**, Paris 1935.

GAZZALÎ, Ebu Hamid Muhammed (505/1111), **el-Menhul Min Ta'likati'l-Usul**, thk. M. Hasan Heytu, Dimaşk 1980.

GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat, **Türk Ceza Kanunu Açılaması**, I-IV, 4. baskı, İstanbul, ty.

H

HABBAZÎ, Celalüddin Ömer b. Muhammed b. Ömer (691/1291), **el-Muğni fî Usuli'l-Fıkh**,

thk. M. Mazhar Beka Mekke 1403.

HATTAB, Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahman (954/1547), **Mevahibü'l-Celil li Şerhi Muhtasari'l-Halil** I-VI, et-Tac ve'l-İklîl ile birlikte, Libya ty.

HEYET, **el-Fetava'l-Hindiyye**, Diyarbakır 1973.

______, Resmi Gazete 19.9. 1967,12703.

HILLÎ, Ebu Kasım Necmü'd-Din Cafer b. Hasan (676/1277), **el-Muhtasarü'n-Nafi' fi'l-Fıkhi'l-İmamiyye**, 2.baskı, Tahran 1402/1981.

HUNKE, Sigrid, **Avrupa'nın Üzerine Doğan İslâm Güneşi,** çev. Servet Sezgin, İstanbul 1972.

İ

İBN 'ARABÎ, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillah (543/1143), **Ahkâmü'l-Kur'ân**, I-IV, 3. Baskı, Beyrut 1392/1972.

İBN CEZZÎ, **et-Teshil fi 'Ulumi't-Tenzîl** ?, yy.

İBN CÜZEY, Muhammed b. Ahmed el-Ğırnatî el-Malikî (741/1340), **el-Kavaninü'l-**

Fıkhiyye (= Kavaninü'l-Ahkami'ş,Şeriyye ve Mesâili'l-Furu'i'l-Fıkhiyye), Beyrut 1968.

İBN HACER, el-Askalânî Şihabüddin Ahmed (852/ 1448), **Fethü'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buharî**, I-XIII ve Mukaddime, 2. Baskısından Ofset, Beyrut ty.

______, **el-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe**, I-IV, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1328.

İBN HÜMÂM, Kemalüddin Muhammed b. Abdü'l-Vahid (861/ 1457) **Fethü'l-Kadir**, I-V, Mısır 1318/1900.

İBN KAYYIM, el-Cevziyye Şemsüddin Muhammed b. Ebi Bekr (751/1350), **İ'lâmü'l-Muvakki'în 'an Rabbi'l-'Alemîn**,I-IV, Beyrut 1973.

İBN KUDÂME, Abdullah b. Ahmed (620/1223), **el-Muğnî**, I-XII, eş-Şerhü'l-Kebir ile birlikte, Beyrut 1972.

İBN KUDÂME, el-Makdisî Şihabüddin Abdurrahman Muhammed b. Ahmed (682/1399), **eş-Şerhü'l-Kebîr 'Ala metni'l-Muıni'**, I-XII, el-Muğni ile birlikte, Beyrut 1972.

İBN MACE, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-

Kazvinî (275/886), **Sünen-ü İbn Mace,** I-II, thk. M. Fuad Abdulbaki, yy. 1395/1975.

İBN NÜCEYM, Zeynüddin b. İbrahim (970/1563), **el-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekâik**, Beyrut ty.

İBN RÜŞD, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed (595/1198), **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktasıd**, I-II, Kahraman Yayınları, İstanbul 1985.

İBN TEYMİYYE, Takıyyüddin Ahmed b. Abdilhalim (728/1327), **es-Siyasetü'ş-Şeriyye fî Islâhi'r-Râ'î ve'r-Ra'iyye**, Beyrut 1966.

İSTANBULÎ, Mahmut, **"Nazariyyetü'l-İ'dam Beyne'ş-Şerîati'l-İslâmiyye ve'l-Kevanini'l-Vadiyye"**, el-Va'yü'l-İslâmî, sayı, 92, Kuveyt 1972.

K

KÂDÎ, Abdulfettah, **Esbâbü'n-Nüzûl 'ani's-Sahabeti ve'l- Müfessirîn**, terc. Salih Akdemir, Fecr Yayınevi Ankara 1986.

KÂDIZÂDE, Şemsüddin Ahmed (988/1580), **Netâicü'l-Efkâr fî Keşfi'r-Rümûzi**

ve'l-Esrâr, Fethü'l-Kadir tekmilesi, Beyrut ty.

KARAFÎ, Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. İdris (684/1285), **el-Furuk**, Mısır 1311/1893.

KÂSÂNÎ, Alaüddin Ebu Bekr b. Mesud (587/ 1191), **Bedâi'us-Sanâi' fî Tertîbi'ş-Şarai'**, I-VII, Lübnan 1394/ 1974.

KIRBAŞOĞLU, Hayri, **İslâm Düşüncesinde Sünnet**, Ankara ?

KİTAB-I MUKADDES **(İncil-Tevrat)**, İstanbul 1976

KURTUBÎ, Ebu Abdillah, Muhammed b. Ahmed (671/1272), **el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân**, I-XX, Beyrut ty.

L

LOGOZ, P, **Commentaire du Code Pénal Suisse**, Nauchatel 1955.

M

MAVERDÎ, Ali b. Muhammed (450/1058), **el-Ahkâmü's-Sültaniyye ve'l-Velâyâti'd-Diniyye**, Mısır 1966.

MAVSILÎ, Abdullah b. Mahmud b. Mavdud (683/ 1284), **el-İhtiyâr Li Talili'l-Muhtâr**, Pamuk Yayınları, İstanbul ty.

MERĞİNÂNÎ, Burhanüddin Ali b. Ebibekr (593/

1193), **el-Hidâye Şerh-u Bidâyeti'l-Mübtedî**, I-IV, yy. ty.

MEVDUDÎ, Ebü'l-A'lâ, **Tefhimü'l-Kur'ân** I-VII, terc.Muhammed Han Kayanî ve arkadaşları, İstanbul 1986.

MOLLA HÜSREV, Muhammed b. Feramuz b. Ali (855/1480), **Dürerü'l-Hükkâm fî Şerhi Ğureri'l-Ahkâm,** Fazilet Neşriyat, İstanbul 1976.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî (261/874), **el-Câmiu's-Sahîh**, I-V, nşr. M. Fuat Abdulbâki, Mısır 1374-1375/1954-1956

MÜTERCİM ASIM EFENDİ, Ebu'l-Kemal Ahmed (135/1820), **Kamus Tercemesi,** I-IV, İstanbul 1305/1887).

N

NESAÎ, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şu'ayb (279/ 892) **Sunen**, I-VIII, İstanbul 1981

R

RAMLİ, Muhammed b. Ahmed b. Hamza (1004/1595), **Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhac**, I-VIII, Kahire 1967.

RÂZÎ, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Ömer

(606/1210), **Mefâtihü'l-Ğayb**, I-XXXII, Tahran ty.

REŞİT RIZA, Muhammed (1354/1935), **Tefsirü'l-Kur'ani'l-Hakim** (Tefsirü'l-Menâr), Mısır ty.

ROUSSELET, Marcel, **Adalet Tarihi**, trc. Adnan Cemgil, İstanbul 1963.

RUHAYLİ, Ruvay'î b. Racih, **Fıkhu 'Umeribni'l-Hattâb Muvâzenen bifıkhi Eşheri'l-Müctehidîn**, I-III, Beyrut 1403/1982.

S

SERAHSÎ, Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed (483/1090), **el-Mebsut**, I-XXX, Beyrut 1978.

SEYYİD , Sabık, **Fıkhü's-Sünne**, I-III, Beyrut 1977.

Ş

ŞATİBÎ, İbrahim b. Musa (790/1388), **el-Muvafakât Fî Usûli'l-Fıkh**, I-IV, thk. M. Muhyiddin Abdulhamid, Kahire ty.

ŞELEBÎ, Şihâbuddin Ahmed (947/ 1540), **Haşiye 'ale't-Tebyin**, I-VI, Tebyinü'l-Hakaik

kenarında, Beyrut ty.

ŞELTUT, Mahmut, **el-İslâmu 'Akideten ve Şeri'a,** Kahira ty.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali (1250/1834), **Neylü'l-Evtâr Şerhu Müntaka'l-Ahbar,** I-IX, Beyrut 1973.

ŞİRÂZÎ, Ebu İshâk İbrahim b. Ali b. Yusuf el-Firuzâbâdî (476/1083), **el-Mühezzeb**, I-II, Mısır ty.

_______, **el-Lüma' fî Usuli'l-Fıkh**, thk. ve tahric: Y. Abdurrahman Mar'aşlı, Beyrut 1986.

ŞİRBİNÎ, Hatip Muhammed (977/1569), **Muğni'l-Muhtâc İla Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc**, I-IV, Mısır 1958.

T

TANER, M. Tahir, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, İstanbul 1949.

TARABLÜSÎ, Ali b. Halil (844/1440), **Mü'înü'l-Hükkâm**, Mısır 1973.

TİRMİZÎ, Ebi İsa Muhammed b. İsa (279/892), **Sünenü't-Tirmizî**, I-V, thk. A. Muhammed Şakir, Beyrut ty.

TUSÎ, **en-Nihaye fi Mücerredi'l-Fıkh**

ve'l-Fetavâ, ?, ty.

'U

'UDEH, Abdulkadir, **et-Teşri'ul-Cinâiyyü'l-İslâmî,** I-II, Daru'l-Katibi'l-Arabî, Beyrut ty.

V

VAHİDÎ, Ali b. Ahmed en-Neysâburî (468/1075), **Esbâbu'n-Nüzûl,** 2. baskı, Mısır 1386/1968.

VAKİDÎ, Muhammed b. Ömer, **Kitabü'r-Ridde ve Nebzetün min Futuhi'l-'Irak,** thk. Muhammed Hamidüllah, Beyrut 1989.

Y

YAVUZ, Yunus, Vehbi, **İslâm'da Düşünce ve İnanç Özgürlüğü,** Sahaflar Kitap Sarayı, İstabul, ty.

Z

ZEYDAN, Abdulkerim, **Mecmuatu Buhusin Fıkhıyye,** Beyrut 1407/1986.

ZEYLAÎ, Fahrüddin Osman b. Ali (743/1343), **Tebyinü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik,** I-IV, 2. baskı, Beyrut ty.

ZUHAYLÎ, Vehbe, **el-Fıkhul-İslâmî ve Edilletuh,** I-VIII, 3. baskı, Dımaşk 1989.

KARMA İNDEKS

A

Abdulkerim Osman, 102,105,109.
Adalet-Hakkaniyet, 20,22.
Adil İmam, 27.
Ağır hapis,41,44.
Ahmed b. Hanbel 25,75,82,92,93, 94,96,102,109.
Akile, 21
Aral, 12, 109.
Askalânî, 19.
Aydın Mehmet, 99,109.
Azimâbâdî, 77,85, 109.
AbdulkerimZeydan 102.
Adnan Cemgil, 12,118.
Af, 44,106.
Ahad haber,72,78,82.
Akşit Cevat 11,12,13,21,24,109
Akdemir, Sü.40, 41, 109.
Allah hakkı, 19.
'Asi, 26.
Ateş Süleyman, 47,48, 51, 71,72,80,109.
Aynî, 18,19,76,82,84, 109

B

Bacurî,19, 56, 110.
Bağy,7,24, 26,98, 100
Beydavî, 110
Buharî, 11,18,19,22, 24,25,75,76, 77,79,
Bağiler, 3.
Bardakoğlu, 15,20,23, 24,28,110.
Bilmen, 20,110.
Buhutî, 91, 93, 94, 102,111.

82,93,96,111,114.

C

Cabir b. Zeyd, 57.
Celd, 8,68,72,74,75, 76,79,80,82,84,85.
Cezirî, 19,111.
Cebr Mahmut, 44,56, 87, 88,89,111.
Cessas, 17,36,50,78 97,111.

Ç

Çarmıh, 12,40, 43.

D

Darü'l-Harb, 94.
Davud ez-Zahirî, 82.
Derveze, 80,111.
Diyet, 21,39,52.
Dokunulmazlık, 21.
Darimî, 25,75,111.
Derdir, 29, 46, 47,111.
Dinden dönme, 24.
Dönmezer,Sulhi14, 111.

E

Ebu Davud, 4, 18,20, 22,44,49,50,76,77,83, 93,96.
Ebu Hureyre, 75,78,84.
Ebu Yusuf, 57.
Ebu Zehra,68,70,71,72 74,79,80,82,83,84,112.
Eşcinsellik, 71.
Evzaî, 56,73.
Ebu Hanife, 51,57,73, 88,94, 102.
Ebu Müslim el-İsfehanî, 71.
EngizisyonMahkemeleri 13.
Evlinin Zinası, 4,7,24,55, 77,106.

F

Fahruddin er-Razî,71.
Fey,94. Fidye,75.

G

Garraud, 61,63,112.
Gazzalî, 82,112.
Genellik, 19.
Genellik İlkesi, 21.
Gözübüyük, 42,55, 59,61,62,63,112.

H

Habbazî, 82,112.
Had,22,27,56,57,73,88, 89,105.
Hakkın kötüye kullanılması, 24.
Hamidullah,98.
Hasan el-Basrî, 56.57.
Hataen öldürme,29.
Hataen öldürmeye benzer öldürme,29.
Hattâb, 46,92,94, 95,112.
Hıllî, 74,113.
Hirâbe,7, 24,25.
Homoseksüeller,71
Hukukun üstünlüğü, 20.
Hunke Sigrid,13, 113.
Hz. Ali, 76,82..
Hz. Ebubekir, 105.
Hz. İsa, 39,59.
Hz. Ömer, 77,80,84,85,86.

İ

İbn Abbas, 77,84,95.
İbn Arabî, 46,48,50, 83,113.
İbn Cezzî,80,113.
İbn Cüzey, 59,108,113 114.
İbn Hacer, 19,79,84, 100,113.
İbn Hümam, 88,114.
İbn Kayyım el-Cevziye, 81,86,105,110,114.
İbn Kudame, 4, 29, 45,46,56,57,
İbn Mace,20,44,77,92,

89,92
İbn Mes'ud, 31.
İcma', 85.
İdam,3,4,24,41,42,
79,86, 92,93,96,97,
98,100,101,102,104,
105,106,107,108.
İmam Malik, 57, 73,
94,102.
İmam Muhammed,57
İrtidâd,9,91,101,103,
İshak, 82.
93,96,114.
İbn Rüşd,51,55,73,114
İctihad, 85.
İfk hadisesi, 84.
İmameyn, 93,94.
İbn Nüceym,16,52,114
İbn Teymiye,11,16,
18,26,115.
İsfehani, 71.
İstanbolî, 42.
İsyan, 27,98.
İşkence,14.
107,108

K

Kadı Abdulfettah,
41,115..
Kadızade, 29,115.
Kan davaları, 16.
Kanunlaştırma hareketi, 13.
Kasame, 21.
Kasda benzer öldürme, 29.
Kasden adam öldürme
29.
Katl, 29,44..
Keffaret, 19.
Kadının zinası,
60,61,62.
Kamu yararı,4,28,106.
Kanunilik, 19.
Karafî, 11,
115.
Kâsânî, 14,16,25,31,
45,46,47,50,52,53,91,
92,94,95,102,115.
Kasden öldürme, 29.
Kâtil,44,45,48,51.
Kays, 100.
Kısas,8,17,20,22,

Kısas (Tevratta),37.
Kısas (İncilde), 38.
Kırbaşoğlu Hayri,86, 116
Kocanın zinası, 62,63.
Kul hakkı,19.
35,36,37,38,39,40, 42,43,44,45,46,47, 48,49,51,107,111.
Kitab-ı Mukaddes, 37, 51,58,116.
Kurtubî, 14,17,116.

L

Livata (homoseksüellik) 71
Logoz, P. 59, 115

M

Mahmut Şeltut, 51.
Maktul,21,45,46,106.
Malı korumak, 18.
Maverdî, 11,116.
Mavsılî, 21, 116.
Mevdudî, 41,58,60, 67,89,99,116.
Muhammed, H. Kayani 41.
Muhammed H. Heylu, 82.
Muhammed, Mazhar Beka,82.
Müebbed hapis,42.
Mürted, 93,94,96,97,
Maiz el-Eslemi, 76.
Maktulun velisi, 35,44.
Mar'aşlı Abdurrahman, 82. 115.
Merğinanî,18,116.
Molla Hüsrev, 17,116
Muhammed Abduh,39.
Muhammed Hamidullah, 98.
Muhammed İzzet Derveze, 80,111,122.
Muhsan, 84.
Müebbed ağır hapis
Mülkiyet hakkı, 18.
Müslim, 18,22,77,

100,102,103,104.
Mütercim'Asım,36,83
116.
93,117.
Mütevatir haber, 82.

N

Nesaî, 93,96,117.
Nevevî, 84.
Nesh, 70,83.

O

On emir,32.

Ö

Öldürmeye sebebiyet,
29.
Ömer, 77,78,85.
Ölüme sebebiyet,
52.

R

Rada', 81.
Râzî, 71,74,77,78,
79,82,117,123.
Reşit Rıza,39,71,117.
Roma Hukuku, 43.
Ramlî, 4,91,92,
95,117.
Recm, 9,68,74,76,77,
78,79,80,81,82,83,84,107.
Rousselet, 12,13,118.

S

Sahika,71.
Seddi zerai',45.
Sevici kadınlar, 71.
Sevri,57
Siyaset,4,27,28,73,106.
Suç-ceza dengesi ilkesi,
19,22.
Sürgün, 8,26,40,68,
Sanık,23.
Serahsi, 16,17,29,52,
88,96,97,98,118.
Seyyid Sabık,89,118.
Suç-Ceza, 19,22,42,126.
Sulh,44,106.
Süleyman Ateş, 51,80.

73,75,76,79,83.

Ş

Şafiî, 29,30,56,57,73, 87,92,94,102.
Şahsîlik ilkesi, 20,21.
Şart muhayyerliği, 81.
Şelebî, 19,118.
Şevkânî, 4,23,56,73, 78,84,88,89,95,118
Şirazî, 45,46,82,119
Şuraha, 76.
Şahsî infaz,14.
Şahsîlik,19,20,21,127.
Şahsi öcalma,14.
Şatıbî, 81,86,118.
Şeltut, 31,32,34,38,39, 41,43,51,70,71,72, 100,103,117,125.
Şirbinî, 26,29,30,45,46,119.

T

Tarablusî,11,119..
Ta'zir,36,93,102,127.
Ters ilişki,56
Tirmizî, 23,24,50,56, 77,88,89,93,96,111,119.
Taner, M. Tahir,13.
Ta'zir cezası, 14,102,127.
et-Teşri', 11,17,119.
Tusî, 74,119.

U

'Ubâde b. Samit, 76
Ulü'l-emr, 14
'Ukube, 11.
'Udeh,4,14,16,31, 36,52,72,73,74, 92,93,102,119.

Ü

Üneys,75.

V

Vahidî, 41,119
Vakidî, 98,120

Y

Yavuz, Yunus Vehbi, 97,120.

Z

Zamanaşımı, 88
Zeyd b. Halit, 75.
Zeylaî, 16,18,47, 47,46,50,53,120.
Zuhaylî, 30,34,45, 65,68,70,71,76, 77,79,80,83,87,88,
Zeydan, 25,26,98, 100,102,120.
Zina, 8,17,25,33,55, 56,57,58,59,60,63,64, 65,66,67,68,69,70,71, 72,74,76,77,78,79,80, 83,87,88,89,106,107.

Bugün dünyanın birçok ülkesinde idam cezası hâlâ yürürlüktedir. Buna karşılık bazı ülkelerde idam cezasını kaldırma çabaları sürmekte ve bazılarında ise bu ceza, hukuken kaldırılmış bulunmaktadır.
Acaba İslam Ceza Hukuku açısından durum nedir? İnsanların iki cihan saadetini hedefleyen İslam Hukukunun, idam cezasını öngörmesinin hikmetleri nelerdir? İdam cezasını gerektiren suçlar nelerdir? Bu çalışma sık sık sorulan bu tür soruların cevabını aramaya çalışmaktadır.
İslam Ceza Hukukunda İdamı Gerektiren Suçlar konusu, özellikle İslam Hukuk ekolleri arasında, yeri geldikçe İslam Ceza Hukuku ile bugünkü Türk Ceza Hukuku arasında mukayeseler yaparak yürütülmeye çalışılmış ve diğer bazı hukuk sistemlerine de zaman zaman atıflarda bulunulmuştur. Böylece konu mukayeseli hukuk açısından daha yararlı hale getirilmeye çalışılmıştır.

ISBN 975-473-121-7

